

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Första Kammaren. N:o 46.

Onsdagen den 4 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne månad.

Anmälades och bordlades:

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

n:o 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående villkoren för postbefordran af tidningar och andra periodiska skrifter, äfvensom en i sammanhang med nämnda proposition väckt motion;

n:o 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående stämpelafgiften för friherre Thure Gustaf Elof Gyllenkrooks fång af fideikomissegendomen Svenstorp;

n:o 33, i anledning af väckt motion angående inskränkning i rätten för utskänkningsbolag att inköpa fastighet m. m.;

n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huru brännvinsbränningen må i större grad än för närvarande blifva en binäring till jordbruket m. m.; och

n:o 35, angående verkställd granskning af gällande taratariff; äfvensom

andra särskilda utskottets utlåtande, n:o 3, angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att på landsbyden förvärfva egna hem samt därmed i samband stående ämnen.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 89, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde hufvudtiteln gjorda framställning om anslag till handelsstipendier.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran, statsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden n:is 9 a och 11.

Vid föredragning af statsutskottets sistlidne dag bordlagda memorial n:o 97, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående gjord framställning om fortsättning af norra stambanan till riksgränsen mot Finland m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran, statsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 98—103 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande n:o 18.

Fortsattes föredragningen af första särskilda utskottets utlåtande, n:o 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönerreglering för de vid dem anställda lärare, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

*Ang. läro-
verket i Ystad.*

Punkten 6.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva:
»att det femklassiga läroverket i Ystad utvidgas till högre allmänt läroverk, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor».

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt, att det femklassiga läroverket i Ystad utvidgas till af staten bekostad sexklassig realskola för gossar.

Vid punkterna 6 och 8 var afgifven reservation af herr *Annerstedt*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, »att det femklassiga läroverket i Ystad utvidgas till högre allmänt läroverk, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor, samt att högre allmänna läroverket i Ystad erhåller jämte realskola endast realgymnasium».

Ang. läroverket i Ystad.
(Forts.)

Herr *Annerstedt*: Detta är den enda punkt, i hvilken utskottet afvikit från Kungl. Maj:ts förslag beträffande de särskilda orternas läroverk. Emellertid synes det mig, att Kungl. Maj:t för sitt förslag anfört fullgoda skäl. Kungl. Maj:t har sagt, att staden Ystad under 16 år gjort afsevärda uppoffringar för att skaffa sig ett fullständigt läroverk, i det staden på egen bekostnad underhållit en gymnasialafdelning därstädes, och vidare att i medeltal under åren 1891—1900 intet femklassigt läroverk med undantag af Stockholms och Göteborgs haft så stort lärjungeantal som Ystads i sina fem lägre klasser. Då utskottet det oaktadt afstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet därför haft egentligen två skäl. Det ena är, att, om man tillerkänner stadens uppoffringar för stor betydelse, »detta kunde leda in på en betänklig väg såväl för samhällena själfva, som lätt kunde frestas till uppoffringar öfver förmågan i hopp att erhålla högre läroverk, som för statsverket, hvilket förr eller senare finge öfvertaga de sålunda till en början på kommunens bekostnad utvidgade läroverken». Hvad då först beträffar omsorgen om kommunernas finanser, så torde utsikten till vinnande af önskemålet genom dylika uppoffringar ligga i ett så aflägsset fjärran, att det skall vara mycket kraftiga skäl, som förmå en kommun att slå in på en sådan väg. Jag tror därför icke, att man har skäl befara, att kommunerna skulle på ett lättsinnigt sätt åtaga sig förpliktelser i detta hänseende utöfver sin förmåga. Hvad staten åter angår, så torde statsverket nog komma att få vidkännas utgifter för förvandling af sexklassiga realskolor till fullständiga realläroverk mycket förr, än sedan en kommun sexton år underhållit en gymnasialafdelning på egen bekostnad. Man torde icke kunna motsäga mig, om jag påstår, att både Borås och Eskilstuna icke lära nöja sig med att vänta så lång tid och så länge underhålla gymnasialafdelning på egen bekostnad, innan deras representanter erhålla uppdrag att yrka på en utvidgning af läroverken i dessa städer. Detta utskottets skäl synes mig således icke vederlägga Kungl. Maj:ts förslag.

Återstår så utskottets andra skäl, nämligen lärjungeantalet. Men det är att märka, att de siffror, som utskottet där anför, icke afse den tioårsperiod, som ligger till grund för Kungl.

Ang. läro-
verket i Ystad.

(Forts.)

Maj:ts uppgifter, utan siffrorna från Borås afse tiden efter det läroverkskommittén afgaf sitt betänkande.

Därtill kommer, att, om man nu skall tänka på framtiden, all sannolikhet talar för, att genom den inflyttning af familjer, som af olika anledningar är att inom den närmare framtiden vänta i Ystad, lärjungeantalet kommer att väsentligt ökas.

Slutligen äro, enligt hvad från tillförlitligt håll uppgifvits, förhållandena vid de skånska högre läroverken för närvarande sådana, att lärjungar från gymnasialafdelningen i Ystad icke skulle utan olägenhet för undervisningen kunna inpassas vid något af provinsens öfriga läroverk.

På dessa skäl tillåter jag mig hemställa, att kammaren med afslag å utskottets hemställan ville besluta,

att det femklassiga läroverket i Ystad utvidgas till högre allmänt läroverk, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att högre allmänna läroverket i Ystad erhåller jämte realskola endast realgymnasium; samt

att i det reservationsanslag, som kommer att bestämmas för läroverkens stat, göres den ökning, som föranledes af ökad aflöning för rektor och lärare i följd af Ystads läroverks anordning såsom högre allmänt läroverk med realgymnasium i stället för endast realskola.

Herr Berlin: Då jag inom utskottet biträdt beslutet om afvikelse i denna punkt från Kungl. Maj:ts förslag, ber jag att få ange skälen därtill.

Utskottet har vid behandlingen af framställningar om utvidgning af läroverken i Borås och Eskilstuna till fullständiga sådana uttalat såsom sin åsikt, att det ej vore »nödigt, att frågan om högre läroverk, hvilken ingalunda är i samma mån trängande som frågan om de lägre läroverken, upptages till afgörande, förrän man vunnit någon erfarenhet om den nya organisationens verkningar med afseende på lärjungeantalet i gymnasialklasserna». Denna åsikt har kammaren i går visat sig dela.

Vidare har utskottet, vid bestämmande af de olika läroverkstyper, som borde å de olika orterna komma till användning, strängt fasthållit vid den i Kungl. Maj:ts proposition uttalade åsikten, att lärjungeantalet borde utgöra indelningsgrunden, emedan detta ansåges vara en ganska tillförlitlig mätare å behovet af det ena eller andra slaget läroverk. Jag kan då icke inse, hvarför man i fråga om Ystad skall frågå en dylik hänsyn till lärjungeantalet. Och fäster jag mig vid detta, så upplyser utskottet om, att under höstterminen 1903 lärjungeantalet i nedre sjette realklassen var 7 och i nedre sjette latinklassen 15, i öfre sjette realklassen 6 och i motsvarande latinklass likaså 6, i nedre

sjunde realklassen 3 och i motsvarande latinklass 6 samt i öfre sjunde realklassen 8 och i motsvarande latinklass likaledes 8, således tillsammans å reallinjen 24 och å latinlinjen 35.

*Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)*

Här är nu icke fråga om att i Ystad inrätta någon latinlinje; Kungl. Maj:t har föreslagit blott realgymnasium. Man har sålunda att för den närmaste framtiden räkna blott med antalet lärjungar å reallinjen, eller summa 24. Detta är väl dock ett något svagt antal för att motivera upprättandet af ett gymnasium.

Utskottet har vid frågans afgörande ej heller kunnat förbise ett uttalande, som visserligen fällts i ett annat sammanhang, men dock berör frågan om införande vid läroverk af nya linjer å gymnasialstadiet. Härom har nämligen herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet yttrat: »Dessa frågor hafva icke något inre samband med den nu föreliggande läroverksreformen, och då de af mig förut omnämnda åtgärderna, nämligen anordnandet af en afgangsexamen å läroverkens mellanstadium med ty åtföljande kompetens samt införandet af till statsverket ingående terminsavgifter, kunna komma att minska behöfvet af nya gymnasielinjer, så anser jag klokast, att den nya reformens verkningar afbidas, innan frågan om de påyrkade utvidgningarna företages till slutligt afgörande». Sålunda — man vet icke, huru inrättandet af en sexklassig realskola i Ystad kan komma att verka i afseende å tilloppet till det föreslagna realgymnasiet, och det kan hända, att äfven det för ett gymnasium obetydliga lärjungeantalet 24 rätt snart kommer att väsentligt minskas.

Här har i Kungl. Maj:ts proposition och äfven af reservanten anförts, att Ystads samhälle under en lång tid med stora uppoffringar underhållit en gymnasialafdelning vid läroverket. Det är ju obestridligt, att stora anslag härtill blifvit af staden lämnade; men detta bidrag kommer naturligtvis icke staten till godo, då den en gång skall öfvertaga underhållet af detta gymnasium, och utgör således ej något skäl för staten att nu ikläda sig denna skyldighet; och då jag sålunda anser, att lärjungarna vid det föreslagna gymnasiet skulle blifva staten alltför dyrbara, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Billing: Först ber jag herrarne vara goda observera, att denna fråga om Ystad icke är en fråga, likartad med dem som behandlades här i går kväll, utan af väsentligt annan natur. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade i går — och jag tror icke, att det finnes någon, som ej instämmer däri — att, då det är fråga om anordnande af skolor af den ena eller andra arten, man måste taga hänsyn till många synpunkter och att, innan man bestämmer sig för någon förändring i afseende å läroverkstyp, frågan bör ha varit föremål för mycket noggrann utredning från olika sidor. I fråga om de motioner

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

rörande särskilda läroverk, som i går behandlades, gällde det ju, att de icke varit föremål för någon sådan utredning. Denna fråga om läroverket i Ystad har däremot varit granskad i alla sina sömmar, först af läroverkskommittén och sedan af Kungl. Maj:t. Läroverkskommittén har enhälligt förordat, att i Ystad skulle bli ett högre allmänt läroverk; och det är väl ingen, som kan vilja påstå, att den kommittén var sammansatt af personer med någon särskild tillgifvenhet för Ystad, utan dess förslag var uppenbarligen grundadt på rent objektiva skäl. Sedan har Kungl. Maj:t ytterligare granskat saken och framlagt sitt förslag i öfverensstämmelse med kommitténs. Dessutom är att märka, att Riksdagen en gång förut rekommenderat Ystad till det bästa, nämligen år 1898, då statsutskottet presenterade Ystads läroverk såsom lämpligt för en framtida uppflyttning, utan att en röst höjdes däremot i Riksdagen.

Där är också en ganska väsentlig skillnad mellan Ystads läroverk och de små läroverk, hvilkas öde i går afgjordes. Herr statsrådet påpekade också i går denna skillnad emellan just Ystad och det läroverk, som påtagligen stått för utskottets ögon, då det gjorde sin afstyrkande hemställan, nämligen läroverket i Borås — den väsentliga skillnaden nämligen, som ligger i de stora uppoffringar, som Ystad gjort men som Borås ännu icke gjort. Och herr statsrådet antydde då, att den väg, som Ystads samhälle här gått, vore just den rätta vägen, på hvilken ett samhälle kunde ådagalägga behovet och önskvärldheten af en viss läroverkstyp — Ystad hade, som herr statsrådet sade, därmed visat vägen för andra samhällen, och således äfven för Borås, att komma fram till det önskade målet.

Nu säger utskottet, att icke allt för stor betydelse bör tilläggas den omständigheten, att Ystad underkastat sig så stora uppoffringar. »Icke allt för stor» — nej, hvem i all världen har begärt, att man skall däråt tillmäta *allt för stor* betydelse? Men en *lagom* stor, en rättvis betydelse — icke en orättvis eller allt för stor. Men nu har utskottet icke tillmätt detta *någon* betydelse — icke ens en lagom och rättvis betydelse — utan det har alldeles bortsett från detta. Men det kan icke vara rättvist. Jag skall upprepa för herrarne hvad Ystad gjort: under 16 år har Ystad själf uppehållit gymnasialafdelningen vid stadens läroverk. Hvilket läroverk kommer med en sådan meritlista?

Nu är utskottet förskräckt för, att andra städer kunde göra på samma sätt. Jag tror nu icke, att de komma att göra det; men om de det göra, så må det väl vara rättfärdigt att de också få sina läroverk förändrade. Tro icke herrarne, att, om Borås — jag säger icke i 16 år, ty det vore obilligt — om Borås upp-sätter och själf underhåller en gymnasialafdelning af läroverket, staden får sitt läroverk utvidgad? Om jag är kvar i Riksdagen så nog skall jag rösta för Borås då.

Detta, att Ystad i 16 år underkastat sig så betydande uppoffringar, måtte väl dock bevisa de två sakerna, att där finnes ett verkligt behof af ett högre läroverk och att det ur allmän synpunkt är önskligt, att där finnes ett sådant läroverk. Och jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på, att det icke är blott Ystads samhälle, som har gagn af saken, utan äfven staten; ty om Ystad icke anordnat denna gymnasialafdelning, hade naturligtvis dess lärjungar måst sättas in i de andra skånska läroverken, hvilket antagligen medfört utgifter till en eller annan extra lärare.

*Äng. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)*

Ystad har på detta sätt burit en kostnad af omkring 300,000 kronor och har väl därmed ådagalagt, att det för staden är önskligt och behöfligt att ha ett fullständigt läroverk. Därtill ha de också uppfört en särskild byggnad för gymnasialafdelningen.

Nu har man här åberopat vissa siffror i afseende å lärjungeantalet; men jag vågar påstå, att den jämförelse, man därvid gjort, är omotiverad. Man skall icke, då det är fråga om detta högre läroverk i Ystad, anställa jämförelse med detta Borås, som oupphörligt åberopas, utan med andra högre allmänna läroverk; och då visar det sig, att Ystad i afseende å lärjungeantalet är likställdt med Vänersborg och Umeå men större än Hudiksvall, Visby, Västervik och Nyköping. Vid en jämförelse mellan de högre läroverken står Ystad sig således mycket väl.

Nu har man sagt, att Ystad icke ligger så långt från de andra skånska städerna; man kan flytta lärjungarna dit. Ja, det är ungefär som om man ville flytta hallänningarna till Vänersborg, därför att det läroverket kan rymma flera lärjungar. Men nu förhåller det sig så, att läroverken i Skåne äro öfverbefolkade med undantag för Kristianstads läroverk; och det är väl dit, man vill skicka Ystads lärjungar. Äfven detta skulle dock, påstår jag, lända till stort men. I Kristianstads läroverk finnas för närvarande 365 lärjungar. Herrarne få väl nu medge att, om det anses önskvärdt, att i ett lägre läroverk antalet lärjungar stannar vid 300, man åtminstone icke bör gå öfver siffran 400, ty det hela blir då för stort att öfvervaka och administrera. Om jag nu ser efter, huru under en följd af år lärjungeantalet ökats i Kristianstad och i Ystad, så kommer jag med en låg beräkning till det resultat, att antalet lärjungar i Kristianstads läroverk skulle inom fem år vara 562; och uppenbart är väl, att detta är en orimligt hög och allt för hög siffra. Det finnes intet skäl att önska sådant, än mindre att realisera denna önskan genom att flytta öfver ystadspojkarna till Kristianstad.

Här är nu icke fråga egentligen om att anordna ett nytt högre läroverk i riket utan blott att behålla det antal sådana läroverk, som nu funnits i 16 år, eller, om jag räknar blott från den tid, då Ystadsläroverket blef fullständigt, i 13 år. Det är icke fråga om att i afseende på undervisningen bereda Ystad någon

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

fördel, som det nu icke har, utan blott att bevara den fördel, staden i 16 år beredt sig.

Nu säger man: kanske kan Ystad fortsätta på samma sätt som hittills. Nej, det kan icke ske. Ystads finanser ha på senare tid högst väsentligt försvagats; och staden har — enligt beslut, som dock fattades med mycket ringa majoritet, ty många stredo emot — måst åtaga sig garanti för ett järnvägslån å 2,000,000 kronor, och visst icke någon skenbar garanti utan en, bakom hvilken det ligger en ganska sorglig realitet. Således är det ganska säkert, att staden icke har råd att själf underhålla det föreslagna realgymnasiet. Men om däremot staden får ett realgymnasium, kan den Sylvanska fonden möjligen bekosta ett fullständigande af läroverket äfven på latinlinjen, hvilket ju medför väsentligt lägre kostnad. Således förfaller äfven den sista farhågan, som herr Berlin uttalade, nämligen att det ej skulle blifva några elever i Ystads gymnasium, därför att de ej finge där läsa latin.

Jag ber att få hemställa om bifall till herr Annerstedts yrkande och afslag å utskottets förslag.

Herr Gilljam: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag verkligen varit i tillfälle att under icke så kort tid följa Ystads läroverks utvecklingshistoria, vill jag icke underlåta att åtminstone med några ord antyda, att Kungl. Maj:ts förslag beträffande Ystads läroverk synes mig synnerligen väl motiveradt och af Ystads kommun väl förtjänt. Jag ber därför att blott och bart få härmed gifva till känna, att jag kommer att rösta för bifall till herr Annerstedts reservation och yrkande.

Herr Lundberg: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag går att i denna punkt tala för utskottets förslag, vill jag hämta mina vapen företrädesvis ur den rika arsenal, som den kungl. propositionen i ämnet innehåller.

Föredragande departementschefen säger i den kungl. propositionen i fråga om inrättandet af nya gymnasier: »om den föreslagna realskolexamen kommer att fylla det med densamma åsyftade ändamålet, bör tillströmningen till läroverkens högre klasser något aftaga och behofvet af nya gymnasieklasser blifva mindre. Om vidare det förslag angående till statsverket ingående terminsavgifter, hvilket jag ämnar framlägga, vinner afseende, så kommer en sådan åtgärd antagligen att i någon mån minska de allmänna läroverkens lärjungeantal i det hela. Särskildt torde de högre avgifterna å gymnasium i samband med införande af den nya examen, som skulle komma att medföra kompetens till skilda lefnadsbanor, från gymnasiet afhålla åtskilliga ynglingar, som eljest skulle hafva fortsatt i de högre klasserna.»

Dessa, som mig synes, fullgoda skäl mot inrättandet af nya

gymnasier i allmänhet äga sin tillämpning äfven i fråga om det föreslagna gymnasiet i Ystad. *Ang. läroverket i Ystad.*

(Forts.)
Efter min uppfattning kan inrättandet af ett utaf staten bekostadt gymnasium i Ystad vara berättigadt endast under en af två förutsättningar.

Den ena förutsättningen är den, att indragningen af det nuvarande, af staden och enskilde bekostade gymnasiet i Ystad skulle medföra behovet af nya parallellklasser i något af de närliggande fyra gymnasierna, de i Malmö, Lund, Kristianstad och Helsingborg. Jag har här en specifik förteckning på antalet lärjungar och antalet parallellafdelningar i de nämnda läroverken, och det visar sig af denna förteckning, att de 24 lärjungar, som höstterminen 1903 funnos på realafdelningen i Ystads gymnasium, mycket väl få rum i hvilket som helst af nyssnämnda fyra gymnasier, utan att vid något enda af desamma skulle behöfva inrättas någon ny parallellafdelning. Hela antalet gymnasier i Ystad, såväl latinare som realister, tillhopa 59 stycken, få till och med mycket väl rum å gymnasierna i Helsingborg och Kristianstad, utan att någon parallellafdelning på vare sig latin- eller reallinjen där behöfde inrättas; de skulle äfven kunna fördelas på Malmö och Lunds gymnasier, utan att det blefve nödvändigt att där anordna någon ny parallellafdelning.

Den andra förutsättning, under hvilken ett gymnasium i Ystad borde bekostas af staten, vore den, att, genom bibehållande af det där nu befintliga gymnasiet, öfvertaget af staten, någon af de nu befintliga parallellafdelningarna i de öfriga skånska gymnasierna skulle kunna indragas, men detta är icke fallet. De finnas ju nu, fastän man redan läser på gymnasialstadiet i Ystad.

Enligt min uppfattning finnes således intet giltigt skäl för staten att i Ystad anordna ett gymnasium.

Här har talats om och med styrka framhållits såsom skäl för bifall till Kungl. Maj:ts förslag i nu föredragna punkt de stora uppoffringar, som Ystad underkastat sig för inrättande af ett gymnasium därstädes. Vi finna af utskottets betänkande, att enskilda personer och stadskassan hafva under 13 år utgifvit tillhopa 70,000 kronor för bekostande af nämnda gymnasium. Jag medräknar härvid icke afkomsten från en fond eller bidragen från en sparbank, ty dessa bidrag innebära väl icke någon särskild uppoffring från *stadens* sida. Dessa 70,000 kronor, fördelade på 13 år, göra 5,400 kronor om året. Det upplystes i går, hurusom en mängd mindre städer hafva för att erhålla en realskola för gossar årligen utgifvit, några ett absolut större belopp och alla ett relativt, i förhållande till deras skatteförmåga, vida högre belopp än Ystad lämnat för att få ett gymnasium. Vid dessa uppoffringar har man icke fäst något afseende; finnes det då något skäl att fästa så stort afseende vid den jämförelsevis mindre uppoffringen från staden Ystads sida.

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har gjort en beräkning öfver kostnaden för hvarje lärjunge i samskolor och realskolor och därvid funnit att, om realskolor skulle inrättas efter läroverkskommitténs förslag med minst 100 lärjungar, hvarje lärjunge skulle komma att kosta staten 270 kronor, men enligt reservanterna Fries' och Åmarks förslag 360 kronor, och, tillägger herr statsrådet, »ingen, hvars blick för allmänintresset ej blifvit skymd af det egna intresset, lärer undgå att medgifva, att den sistnämnda siffran är för hög».

En gymnasialafdelning på reallinjen i Ystad kommer att kosta statsverket omkring 25,000 kronor om året; det finnes 24 realister därstädes; således skulle hvar realist på Ystads gymnasium komma att kosta statsverket något öfver 1,000 kronor. Må man här med fullt fog kunna tillämpa herr statsrådets egna ord: »ingen, hvars blick för allmänintresset ej blifvit skymd af det egna intresset, lärer undgå att medgifva, att den sistnämnda siffran är för hög».

Läroverkskommittén har framlagt två skäl till förordande af ett gymnasium i Ystad. Det ena är, att Ystad har ett så högt antal lärjungar i de fem lägre klasserna. Det skälet har dock numera icke det ringaste att betyda, då Borås läroverk i sina fem lägre klasser har ett högre antal lärjungar än Ystads, och kammaren förut vägrat att i Borås inrätta ett gymnasium. Det andra skälet är de stora uppoffringar, som Ystad gjort för sitt gymnasium. Jag tror, att jag har till deras rätta dimensioner reducerat dessa uppoffringar, och ber nu, herr grefve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wieselgren: Herr grefve och talman, mina herrar! Enda skälet för mig att taga till ordet i denna fråga är det, att jag kan uppträda med mitt yrkande om bifall till reservationen utan att behöfva misstänkas för att tala af provinspatriotiska skäl.

Det är mycket sant, som den senaste ärade talaren anmärkte, att det finnes kommuner, som, relativt taget, gjort rätt stora och afsevärda uppoffringar för sina smärre läroverk, utan att de ändock fått behålla dem. Men för min del kan jag däri icke se något skäl, hvarför icke Riksdagen skulle beakta de uppoffringar, som Ystad har gjort, om nämligen Riksdagen anser, att dessa uppoffringar äro af den beskaffenhet, att de böra beaktas. För min del har jag vid genomläsningen och den oss alla åliggande sofringen af de speciella frågor, som här äro oss förelagda, stannat vid den uppfattningen, att det skulle vara ganska hårdt, om man beröfvade Ystad frukterna af de uppoffringar och de ansträngningar, som detta samhälle under många år gjort för att så långt som möjligt föra framåt kultursträfvandena där på platsen och i dess omnejd. Jag finner detta redan i och för sig

vara så vackert, att jag skulle mycket beklaga, om det icke funne sitt erkännande i Riksdagens blifvande beslut.

Jag slutar, som jag började, med det att jag yrkar bifall till reservantens förslag.

Herr Ewerlöf: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag vid denna punkt låtit anteckna mig som reservant, ber jag att få säga några ord, ehuru det kanske kunde vara öfverflödigt efter de vackra inlägg, som förut här gjorts till förmån för herr Annerstedts reservation, i hvilken jag till alla delar instämmer.

Då jag inom utskottet beslutade att ställa mig på ystadsbornas sida, var det helt och hållet därför, att jag ansåg de skäl, som anförts först af läroverkskommittén och sedermera af Kungl. Maj:t, vara så talande, att jag kunde vara med om detta undantagsförhållande för Ystad. Utskottet var i detta afseende — det torde icke vara någon hemlighet — deladt i två nästan lika stora partier. För utskottets förslag hafva anförts vissa skäl, men dessa synas mig tämligen klena. Först har man anställt en jämförelse med Borås och därvid handskats med några siffror. Ja, med siffror kan man handskas på många sätt. Med dessa siffror har man velat låta påskina, att det finnes flera lärjungar i Borås än i Ystad, men detta är ju icke förhållandet: antalet utgjorde höstterminen 1903 198 i Borås men 221 i Ystad. Vidare är att märka, att Borås har på gymnasialafdelningen allenast 5 lärjungar, men Ystad 59, hvilket visar, att behovet af de högre klasserna är betydligt större i Ystad än i Borås.

En sak, som icke blifvit tillräckligt pointerad, men till hvilken man dock bör taga hänsyn, när man bedömer denna fråga, är att Borås har en teknisk skola, hvilken naturligtvis kan i någon mån för eleverna fylla behovet af en fortsatt utbildning. Härmed vill jag dock icke hafva sagdt, att jag icke äfven skulle vilja unna Borås att få ett fullständigt läroverk.

Till de skäl, som blifvit anförda för bibehållande af det högre allmänna läroverket i Ystad, skulle jag vilja lägga ännu ett, hvilket jag redan framhållit inom utskottet, men som där icke vann gillande. Det är, att en hel dragonbrigad inom loppet af några år kommer att förläggas till Ystad. Detta kommer naturligtvis att bidraga till att antalet elever i läroverket betydligt ökas. Dessutom ber jag att få påpeka, att om man skulle slopa läroverket i Ystad, komme däraf att följa en ökning i antalet lärjungar på gymnasialafdelningen af Kristianstads läroverk. Men här stöter man på svårigheter. Till Kristianstad samlas nu alla batterier, som förr lågo i Landskrona, och dessutom kommer den träng, som hittills varit förlagd i Landskrona, att förflyttas till Hesselholm. Detta medför en ökning i antalet af de elever, som söka sig till Kristianstad, men, enligt hvad man sagt mig, är läroverksbyggnaden i Kristianstad icke sådan, att

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

den kan hysa så många flera elever. Härtill kommer, att till följd af Riksdagens beslut att indraga skolorna i Simrishamn och Sölvesborg de lärjungar, som eljest skolat vända sig till dessa skolor, blifva hänvisade till Kristianstad.

Af detta framgår, enligt mitt förmenande, att det endast är en tidsfråga, när man kommer att upprätta ett fullständigt läroverk i Ystad, och fråga är, om det icke då är skäl att behålla det som nu är, helst som det visat sig, att behof af ett fullständigt läroverk gjort sig gällande i Ystad, ett behof som detta samhälle sökt med stora uppoffringar tillmötesgå. Jag tillåter mig därför yrka bifall till herr Annerstedts reservation.

Herr Sörensson: Herr grefve och talman, mina herrar! En ärad talare på västmanlandslänsbanken yttrade nyss, att efter som Borås icke hade fått något högre läroverk, så borde också frågan om ett sådant läroverk i Ystad anses förfallen. Ja, skall det vara ett skäl, så förstår jag verkligen icke, hvad skäl betyda. Jag får erkänna, att jag verkligen röstade för att äfven Borås skulle få sitt läroverk, men detta vann nu icke Första Kammarrens godkännande. Här hafva emellertid sådana skäl anförts för att Ystad må få bibehålla sitt läroverk, att jag hoppas, att kammararen kommer att bifalla den i detta hänseende afgifna reservationen. Denna stad ligger i en mycket rik trakt, och läroverket har redan nu så stort antal lärjungar, att de icke kunna på något sätt öfverflyttas vare sig till Kristianstad eller till Lund, hvilka äro de närmaste läroverksstäderna. Äfven Malmö läroverk är alldeles öfverfullt; man har till och med måst i denna stad för ett par år sedan inrätta ett särskildt lägre läroverk. De nya inflyttningar, som den senaste talaren omnämnde, komma utan tvifvel att förorsaka en ännu starkare tillströmning till Ystads läroverk. Då härtill komma de mycket stora uppoffringar, som Ystad hittills har underkastat sig, så synes det mig, att alla skäl tala för att detta samhälle måtte få ett åtminstone på den reala linjen fullständigt läroverk. Jag ber därför att få yrka bifall till herr Annerstedts reservation.

Herr statsrådet von Friesen: Herr grefve och talman, mina herrar! Det kan icke falla mig in att vilja rikta någon anmärkning mot utskottets förslag eller de skäl, på hvilka utskottet grundat sin åsikt. Jag vill begagna tillfället att säga, att om någonsin ett statsråd har haft skäl att vara tacksam mot ett riksdagsutskott för en klar uppställning samt en rask och redig behandling af en svår och trasslig fråga, så gäller detta nu. Det är därför icke riktadt mot utskottet, då jag för min del dock måste vidhålla den åsikt, som jag uttalat i statsrådsprotokollet, att det synes mig, som om alldeles särskildt starka skäl skulle tala för att Ystads läroverk göres fullständigt, nämligen de skälen,

att staden själf under en lång följd af år bestridt kostnaden för läroverkets hela öfverbyggnad och att läroverket har presterat fullgoda studentexamina. Detta är, såsom redan blifvit antydt, icke något farligt exempel. Jag har endast velat säga detta för att därmed motivera, att jag för min del anser mig böra rösta för upphöjande af Ystads läroverk.

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

Herr Boström, Filip: Herr grefve och talman! Frågan om Ystads läroverks upphöjande till fullständigt på reallinjen har af många talare och äfven af utskottet satts i samband med den fråga, som förliden gårdags afton här behandlades, nämligen om Borås läroverks uppflyttning. Jag är för min del öfvertygad därom att, därest Borås stad hade i likhet med Ystad under en lång följd af år anslagit medel till läroverkets successiva uppflyttning till ett högre realläroverk, utgången af denna fråga i går skulle hafva blifvit en helt annan än den nu blef. Här är den stora skillnaden, att Ystads samhälle har under 16 år sett sig nödsakadt att bestrida den stora kostnaden för läroverkets uppflyttning, och detta skäl synes mig vara så talande, att jag för min del måste i likhet med de ärade talarne från Skåne, som yttrat sig i denna riktning, på det lifligaste yrka bifall till herr Annerstedts reservation vid denna punkt.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Här hafva flera talare sagt, att *alla* skäl tala för Ystad, och då möjligen detta påstående, som ofta upprepats, slutligen kunde blifva trodt, vill jag för min del erinra, att i själfva verket det finnes blott *ett enda* skäl, som talar för Ystad, medan alla andra tala emot denna stad. Ystad är såsom bekant den minsta af de tre städer, utskottet haft att tänka på, när det gällde inrättande af nya gymnasier. De förslag, som förelågo dels från Kungl. Maj:t och dels från enskilde motionärer, afsågo Borås, Eskilstuna och Ystad, af hvilka staden Ystad har 10,000 invånare, Borås 18,000 och Eskilstuna snart 20,000. Fanns det då för utskottet i detta afseende skäl att föredraga Ystad framför de andra? Nej!

Vidare, om man jämför lärjungarnes antal i de fem klasser, som äro kommensurabla, var detta högre i Borås än i Ystad. Visserligen hafva vi fått höra, att man icke bör jämföra dessa bägge städer, utan att Ystads läroverk bör ställas vid sidan af en del högre dylika, som hafva färre antal lärjungar. Vill man gå in på den jämförelseleden, skulle äfven en hel del andra städer kunna komma i fråga till erhållande af gymnasier, ty de hafva i sina skolor flera gossar än som finnas vid en del högre läroverk. Då skulle Borås, Eskilstuna och Landskrona kunna fordra denna förmån, och af precis samma skäl möjligen äfven Eksjö och Karlshamn. Det skälet är således ensamt icke nog för att vid denna fråga vara afgörande.

Ang. läro-
verket i Ystad.
(Forts.)

Vidare, af de siffror som förelågo i utskottet, då det behandlade saken, framgick påtagligen, att hela Ystads gymnasialbesättning kan skickas antingen till Malmö, Lund eller Kristianstad, utan att där någon sådan ökning i klasserna åstadkommes, att de behöfva delas. Dessa siffror, som återfinnas i de sakkunniges betänkande, äro visserligen några år gamla, men fördelas dessa lärjungar från Ystad på de tre kringliggande läroverken, kan ännu mindre någon fara för öfverbefolkning där komma i fråga.

Det enda skäl som talar för Ystad — och det medgifver jag är ett godt och kraftigt skäl — är de uppoffringar Ystad i många år gjort för att hålla sig med gymnasium. Men då får äfven tagas i betraktande, att Ystad i detta fall är bättre situeradt än de flesta andra svenska städer. Det finnes en stor fond, hvars afkastning kan för skolan användas, dels finnes en förmögen sparbank, som kunnat gifva stora anslag, dels tyckas också uppoffrande mecenater hafva gifvit penningar för ändamålet. Hvad i detta fall offrats från stadens sida vill jag för min del icke underskatta, men å andra sidan tyckes det hafva blifvit öfverskattadt af dem, som i detta förhållande anse en rättighet vara grundad för Ystad att få hvad det nu vill hafva. Såsom en föregående talare anfört, finnas i själfva verket många andra städer, som taga ur de skattskyldiges fickor ännu större anslag för sina skolor än Ystad begärt af sina medborgare, om man räknar bort dessa donationer jag nämnt. Vidare har det sagts, att det vore bra obilligt att främtaga Ystad hvad det uppoffrat så mycket penningar för. Vi hörde i går, att Vimmerby stad offrat penningar för sin skola, men herrarne veta, att ändå en hel del af kammarens ledamöter röstade mot Vimmerby, och detta ehuru dess skola har så gamla anor som sedan 1604. Således kan jag icke finna de argument, som blifvit använda till förmån för Ystad, så oemotsägbara, men jag vill gärna medgifva, att Ystad visat stort intresse för att skaffa sig ett fullständigt gymnasium, och jag skall visst icke klaga öfver, om det till belöning härför erhöle den förmån, som det nu är tal om, men jag har dock velat visa, att enligt min åsikt utskottet haft goda skäl, då det afstyrkt denna del af den kungl. propositionen.

Herr Törneblad: För att börja, där den siste talaren slutade, vill jag säga, att jag icke ställer mig på deras sida, som klandra utskottet. Det är alldeles riktigt, att utskottet söker gå så konsekvent till väga som möjligt, och det har nog utskottet gjort.

Hvad beträffar exemplet med Vimmerby, undrar jag, om icke i närvarande stund det talar för Ystad och det ganska starkt. Det är nu det enda af alla samhällen, som har lyckats genomgå skärselden i denna kammare åtminstone, och det både mot Kungl. Maj:t och mot utskottet, och då undrar jag, om icke också Ystad,

som är den enda stad, för hvilken Kungl. Maj:t i detta fall föreslagit ett undantag, kunde få genomgå skärselden i kammaren på samma segrande sätt.

Ang. läroverket i Ystad.
(Forts.)

Det har blifvit anmärkt, att med den nya organisationen man tänkt sig att tillströmningen till gymnasialklasserna skulle något minskas, och detta talade mot Ystads bibehållande vid sina fördelar. Jag underskattar alls icke det syftemålet; jag tror också på ett sådant resultat, men jag får säga, att om det syftemålet skall vinnas och resultatet uppnås, skall det naturligtvis ske genom den inre kraften af den nya organisationen och icke därigenom att man beröfvar en stad de gymnasialklasser, den förut lyckats förskaffa sig på egen bekostnad. Jag tror, att det vore synnerligen hårdt, om för vinnande af det i sig själf goda syftemålet man skulle taga till tvångsmedel och tillämpa dem just på det samhälle som minst förtjänade det. Jag yrkar bifall till herr Annerstedts reservation.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock af herr *Annerstedt*, att kammaren måtte antaga det förslag, som innefattades i den af honom vid punkterna 6 och 8 afgifna reservation med den ändring, att ordet »samt» utelämnades och att efter orden »endast realgymnasium» tillades följande:

»samt att i det reservationsanslag, som kommer att bestämmas för läroverkens stat, göres den ökning, som föranledes af ökad aflöning för rektor och lärare i följd af Ystads läroverks anordning såsom högre allmänt läroverk med realgymnasium i stället för endast realskola».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad första särskilda utskottet hemställt i punkten 6 af sitt utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af

herr Annerstedt vid förevarande punkt afgifna reservation, med den af honom under öfverläggningen gjorda ändring.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 94.

Punkten 7.

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 8.

*Ang. högre
allmänna
läroverk med
endast real-
gymnasium.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva:
»att följande högre allmänna läroverk, nämligen i Göteborg: realläroverket, Stockholm: realläroverket å Norrmalm och realläroverket å Östermalm, Sundvall, Västervik och Ystad, erhålla, jämte realskola, endast realgymnasium»;

Med anledning af detta förslag hade af herr *A. G. Andersson* (motion n:o 49 i Första Kammaren) och af herr *R. Ekholm* (motion n:o 230 i Andra Kammaren) yrkats,

»att Riksdagen i sammanhang med beslut om förändrad organisation af rikets allmänna läroverk måtte besluta, att Sundsvalls allmänna läroverk skall utvidgas till fullständigt läroverk äfven på latinlinjen».

Utskottet hade i *mom. a)* af nu föredragna punkt hemställt, »att Riksdagen, med afslag å herrar Anderssons och Ekholms motioner, må bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att läroverket i Sundsvall erhåller, jämte realskola, endast realgymnasium».

Herr Andersson, Axel Gustaf: Det är icke min afsikt att gentemot ett enhälligt utskotts beslut framställa något särskildt yrkande beträffande den föredragna punkten. Jag kan förstå, att utskottet, omsvärmadt som det varit af en mängd speciella önskningsmål från olika orter, haft svårt att komma till något annat resultat än en storslakt.

Då det emellertid synes mig öfverensstämmande med grunderna för den föreslagna nya läroverksorganisationen, att gymnasierna, såsom högre lärdomsskolor, blifva fullständiga och icke ensidiga och vingklippta, och då Sundsvalls läroverk redan har flera lärjungar än läroverket i Växjö, som föreslagits till erhållande af fullständigt gymnasium, vill jag begagna mig af tillfället för att uttala den förhoppningen, att regeringen, om läro-

verksreformen nu genomföres, må hafva sin blick fäst på vikten däraf, att den kulturella utvecklingen icke blir ensidig i det egentliga Norrlands största stad och inom ett af landets viktigaste distrikt, hvarifrån en så högst betydlig del af statens inkomster hämtas. Det är visserligen sant, att det icke vore lämpligt att tvinga lärjungarne vid ett läroverk att läsa latin, men i likhet med den högt ärade talare, som i går inledde debatten angående det föreliggande betänkandet, tror jag icke heller på lämpligheten af den tendensen att tvinga lärjungarne att *icke* läsa latin.

Till mig har framburits ett yttrande från högt stående håll, att Sundsvalls stad kunde söka att tills vidare taga saken i sin egen hand. Sundsvalls stad har på alla de kulturområden, för hvilka det tillkommer staden att helt eller delvis sörja, icke sparat vare sig omsorg eller kostnader för att erhålla anstalter som kunna tillfredsställa mycket högt ställda anspråk, och har gjort icke så litet därutöfver. Men Sundsvalls samhälle har i detta fall icke begärt att få komma med några nya dona superaddita, — det har begärt en enkel gärd af rättvisa.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9 och 10.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva, »att, i sammanhang med ny lönereglering för lärarne vid de allmänna läroverken och med afskaffande af det nu stadgade obligatoriska feriearbetet, läsårets längd bestämmes till 38 veckor, påsk- och pingstlof däri inräknade».

*Ang. läsårets
längd och
lärotidens
fördelning.*

Utskottet hade af angifna skäl hemställt, »att Riksdagen på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att, i sammanhang med afskaffande af det nu stadgade obligatoriska feriearbetet, läsårets längd bestämmes till 38 veckor, påsk- och pingstlof däri inräknade».

Friherre De Geer: Jag har begärt ordet icke för att försöka opponera mig emot läsårets utsträckning; om det går så, som meningen är, att detta skall medföra lindring i arbetet under terminerna, är det ju bra. Skulle det åter gå, såsom många

*Ang. läsårets
längd och
lärotidens
fördelning.*
(Forts.)

icke skolmän befara, att det bidrager till fordringarnes ytterligare skärpande och ökande, vore det ju mycket ledsamt, men saken lär i alla fall icke stå att ändra. Jag vill hoppas det bästa. Inom Andra Kammaren tyckes finnas en tendens att utsträcka läsåret ännu längre än Kungl. Maj:ts förslag afser. Tvenne reservanter från denna kammare hafva framhållit, att då nu staten gifver lärarne så bra löner, borde man också taga ut mer valuta af dem, och det kan icke gå på annat sätt, än att pojkarne få läsa så mycket längre om sommaren. Detta åskådnings-sätt tror jag knappast är rådande här i kammaren, och jag vill därför icke närmare inlåta mig därpå.

Emellertid begärde jag ordet, emedan jag trodde, att det kunde tillåtas mig att i detta sammanhang beröra en sak, som icke föreligger till Riksdagens pröfning, men som jag tycker dock kan hafva något samband med utsträckningen af läsåret. Det är nämligen frågan om öfvergången från den gamla undervisningsplanen till den nya. Härom innehåller den kungl. propositionen ingenting, naturligtvis af det skälet att det är en sak som Kungl. Maj:t afgör utan att rädföra sig med Riksdagen. Man vet ännu icke, huru Kungl. Maj:t tänker sig saken; det enda man känner är hvad läroverkskommittén föreslagit. Den har i sitt betänkande på sid. 659 talat härom och sagt, att när de nya bestämmelserna skola börja tillämpas, skola de icke gälla de lärjungar, som då befinna sig på det högre skolstadiet, det vill säga i 5, 6 och 7 klasserna. För dem skall läsningen hela tiden ända till studentexamen fortgå enligt gamla planen. De skola således icke få något godt af de lättnader, som nu hafva föreslagits, till inskränkning af mångläseriet samt öfveransträngning i skolorna. Den enda kännning de skola få af det nya är, att de få vara med om läsårets förlängning; denna måste naturligtvis vara lika för alla. Kommittén säger icke egentligen, hvarför så skall ske. Den säger blott, att många olägenheter och svårigheter möta vid tillämpningen af den nya planen för dem, som en gång hafva börjat efter den gamla. De ynglingar, som nu äro i femte klassen, få således i fem år läsa på det gamla sättet. För min del kan jag icke förstå, hvarför de icke skulle få någon del af de fördelar, som de nya bestämmelserna medföra, såsom t. ex. rättighet att välja bort ett eller annat ämne i högsta klassen och i studentexamen. Det kunde väl icke verka störande på undervisningen i öfriga ämnen, äfven om den fortgick efter den gamla planen. Lika litet förstår jag, hvarför icke någon lättnad kan beredas t. ex. dem som läsa latin. Där är ju meningen att, såsom det heter, förenkla metoden för undervisningen genom latintemats fullständiga bortfallande och uppmärksamhetens rikande på en klar uppfattning af textens innehåll, icke på språkformens finesser. Naturligtvis blir det svårt att få hela latinstudiet omlagdt; det torde tarivas tid, innan man kan få lärarne

att slå in härpå. Men hvarför icke redan nu slopa latinskrifningen, hvarför skulle man hålla på det gamla härvidlag, då det latinska temat redan nu är borttaget ur studentexamen och ersatt med en skriftlig öfversättning från latin till svenska? Latinskrifningen är ju bland det värsta skolungdomen har, och en stor lättnad vore det, om den åtminstone kunde blifva befriad därfån. Säkerligen finnas åtskilliga andra dylika lättnader, hvilka skulle kunna införas äfven under de fem år, som åtgå för öfvergången.

Det faller af sig själf, att jag icke har något som helst yrkande att framställa; jag har endast velat uttala en önskan och förhoppning att, då saken en gång kommer före hos Kungl. Maj:t, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet måtte se till, huruvida man icke kan göra några modifikationer i läroverkskommitténs öfvergångsförslag. Jag erinrar mig här — jag tror det var för tre år sedan — då vi hade öfverläggning rörande anskaffning af nya gevär för skolungdomens vapenöfningar, huru herr statsrådet von Friesen uppträdde med mycken värme för att pojkarne skulle få de nya gevären: »Ty», som han sade, »hvarför minska och slappa ungdomens intresse för den goda saken genom att gifva dem vapen, som de själfva veta vara ur bruk?» Detta är just fallet med latinskrifningen. De veta att den är ur bruk, men ändå få de hålla på därmed. Herr statsrådet tillade en anekdot: en general inspekterade ett regemente och frågade därvid en kapten, hvarför folket icke fått lära sig det nya reglementet. »Nej, herr general, de kunna ännu ej det gamla», svarades det. Nu hoppas jag, att herr statsrådet måtte se till, att man i skolorna icke längre än nödigt är måtte få hålla på med det gamla reglementet.

Herr statsrådet von Friesen: Ehuru den föregående talaren icke gjorde något yrkande, skall jag bedja få begagna tillfället för att med några ord besvara det behjärtansvärda inlägg han gjort.

Det är klart, att det blir svårt under öfvergångstiden — och med öfvergångsbestämmelserna och i de punkter, hvarom han gjorde anmärkning, framträda särskilda svårigheter, på hvilka äfven läroverkskommittén tänkt. Naturligtvis kan åtskilligt göras, för att äfven i de klasser, där undervisningen skall fortgå på gammalt sätt, införa förbättringar, och särskildt anser jag, att det, såsom den siste talaren riktigt anmärkte, för dem som få vara med om läsårets förlängning, vore hårdt, om de icke äfven finge vara med om åtskilliga lättnader, som i sanmanhang därmed äro tillämnade. Detta torde dock kunna afhjälpas genom att på annat sätt se till, att deras arbete icke blir för starkt, och hvad därvid kan göras torde väl utan tvifvel komma att göras. Å andra sidan får man se till, att det nya successive inträder, emedan eljest mycken förbistring kan uppstå. Konsten är att

*Ang. läsårets
längd och
lärotidens
fördelning.*
(Forts.)

Ang. läsårets längd och lärotidens fördelning.
(Forts.)

hålla medelvägen mellan enhetlighet — jag ber biskop Billing om ursäkt för ordet — och desorganisation.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 12.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels medgifva:

»att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken och därmed jämförliga undervisningsanstalter samt för handläggning af vissa läroverksärenden må, enligt närmare föreskrifter i särskild af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse, bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t förordnas för en tid af fem år i sänder;

att för öfverstyrelsen må årligen utgå till arfvode åt ordföranden 3,000 kronor, till arfvode åt en hvar af ledamöterna 2,000 kronor, till arfvode åt en notarie 4,000 kronor samt för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser 7,000 kronor eller sammanlagdt 22,000 kronor;

att innehafvare af tjänst å stat, som förordnas till ordförande eller ledamot af öfverstyrelsen, må under tiden för förordnandet, förutom omförmälda arfvode, uppbära lön och tjänstgöringspenningar för sin ordinarie tjänst; samt

att ordföranden och ledamöterna af öfverstyrelsen må vid resor i tjänsteärenden åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt samma grunder, som gälla för censorer i mogenhetsexamen;

dels ock, under förutsättning af bifall till förslaget om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, ur aflöningsstaten för ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli utesluta lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef, tillhopa 6,400 kronor, samt i stället å ordinarie stat uppföra ett anslag å 500 kronor till arfvode åt den kanslisekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnas att på eget ansvar till föredragning bereda vissa ärenden, som skola föreläggas Riksdagen;

vid bifall hvartill ordinarie anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli, nu 86,500 kronor, kommer att minskas med 5,900 kronor eller till 80,600 kronor».

Med anledning häraf hade yrkats:

af herr *J. T. Larsson* (motion n:o 189 i Andra Kammaren):

»att Riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk, i hvad

densamma afser inrättande af en öfverstyrelse, måtte i underdånig skrifvelse anhålla:

dels att i samband med genomförandet af den förändrade anordningen af läroverken Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärd i syfte, att den befattning med läroverksärenden, som nu tillkommer eforus och konsistorium, må upphöra, och att för hvarje läroverk må inrättas en särskild lokalstyrelse med den sammansättning och med de funktioner, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, dock så, att kommunalstyrelse och, där sådant beträffande samskola kan vara af förhållandena påkalladt, lands-ting må tillerkännas rätt att utse visst antal af lokalstyrelsens ledamöter;

dels ock att den behörighet att utöfva inspektion öfver vissa med de allmänna läroverken jämförliga undervisningsanstalter, hvilken kan komma att tillhöra läroverksöfverstyrelsen, må utsträckas att omfatta jämväl statens seminarier för utbildande af folkskollärare och folkskollärarinnor»;

af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren):

»att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken måtte anslå lön från och med 1905 å ordinarie stat till två inspektörer för de allmänna läroverken med 5,000 kronor om året för hvardera och rätt till reseersättning»; samt

af herr *J. Widén* (motion n:o 250 i Andra Kammaren):

»att Riksdagen, under förutsättning att Kungl. Maj:ts proposition rörande inrättande af öfverstyrelse för de allmänna läroverken bifalles, måtte besluta, att för denna öfverstyrelse måtte årligen utgå till arfvode åt ordföranden 5,000 kronor och åt en hvar af ledamöterna 4,000 kronor, samt att innehafvare af tjänst å stat, som förordnas till ordförande eller ledamot, må under tiden för förordnandet, förutom omförmälda arfvode, af den med hans eljest innehafvande ordinarie tjänst förenade aflöning behålla 3,000 kronor.»

Utskottet hade i förevarande punkt hemställt,

»att Riksdagen, med bifall till herr Widéns motion, men med afslag å herr Larssons motion och å herr Lundells motion, i hvad den rör förevarande afdelning, måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att Riksdagen

a) dels medgifver:

att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den eklestastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken, enskilda läroverk med dimissionsrätt, statsunderstödda flickskolor och samskolor samt för handläggning af vissa läroverksärenden må, enligt närmare föreskrifter i särskild af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse,

bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t förordnas för en tid af fem år i sänder;

att för öfverstyrelsen må årligen utgå till arfvode åt ordföranden 5,000 kronor, till arfvode åt en hvar af ledamöterna 4,000 kronor, till arfvode åt en notarie 4,000 kronor samt för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser 7,000 kronor, eller sammanlagt 32,000 kronor;

att innehafvare af tjänst å stat, som förordnas till ordförande eller ledamot af öfverstyrelsen, må under tiden för förordnandet af den med hans innehafvande ordinarie tjänst förenade aflöning behålla 3,000 kronor; samt

att ordföranden och ledamöterna af öfverstyrelsen må vid resor i tjänsteärenden åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente;

b) dels ock, under förutsättning af bifall till förslaget om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, ur aflöningsstaten för ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli utesluter lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef, tillhoppa 6,400 kronor, samt i stället å ordinarie stat uppför ett anslag å 500 kronor till arfvode åt den kanslisekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnas att på eget ansvar till föredragning bereda vissa ärenden, som skola föreläggas Riksdagen;

vid bifall hvartill ordinarie anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli, nu 86,500 kronor, kommer att minskas med 5,900 kronor eller till 80,600 kronor.»

I en vid föreliggande punkt afgifven reservation hade herrar *Säve*, greve *Klingspor* och *Redelius* ansett, att utskottets hemställan bort innehålla, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, med anledning af mom. h) i herr P. O. Lundells motion (motion n:o 196 i Andra Kammaren) hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående behovet af en förstärkt inspektion för de allmänna läroverken samt därefter till Riksdagen inkomma med den framställning, hvar till utredningen kunde gifva anledning.

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

Mom. a).

Herr *Säve*: Då jag är en af reservanterna uti ifrågavarande punkt, skall jag anhålla att få något utveckla skälen för min reservation.

Af det myckna nya, som den föreliggande läroverksorganisationen har att bjuda på, förefaller mig den föreslagna öfverstyrelsen vara det minst tilltalande af allt. Jag anser den ifrågasatta institutionen vara icke allenast obehöfelig, utan äfven mindre nyttig. Uppgiften för denna institution skulle närmast vara att

gifva läroverken en fast och enhetlig ledning. Nu betviflar jag, att denna uppgift verkligen kan vinnas med den organisation, som Kungl. Maj:ts proposition vill gifva åt institutionen. Det är märkligt, att läroverkskommittén icke ansåg sig böra föreslå någon öfverstyrelse. Visserligen har inom kommittén till förmån för en sådan styrelse *en* reservation afgifvits af en reservant, herr Ernst Carlson, som med mycken styrka förfäktat sina åsikter, och det tyckes också egentligen vara hans idéer som nu gått igen i den kungl. propositionen. Skulle det vara någon fördel med denna institution, d. v. s. skulle den åstadkomma denna önskade fasta och enhetliga ledning, så skulle väl icke ledamöterna i densamma tillsättas på förordnande. Det är mycket redan i den nuvarande läroverksorganisationen, som är af lös natur. Läroverkens närmaste styrelse är ju anförtrodd åt deras rektorer, men rektorerna äro, på mycket goda skäl för öfrigt, tillsatta på förordnande. det vill säga, de kunna, när förordnandet slutar, skiljas från sin befattning. Den nya institutionen kommer naturligtvis att väsentligen försvaga läroverkens nuvarande lokala öfverstyrelser, eforsämbetena och domkapitlen. Så införes nu den nya centrala öfverstyrelsen. Men dess ledamöter skola tillsättas på förordnande och kunna alltså, när förordnandet slutar, skiljas från befattningen. Öfver dem står statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet, och äfven framgent torde den enhetliga ledningen och konsekvensen vid ärendenas behandling komma att bero på honom. Skulle en, enligt min tanke, verkligt fast och enhetlig ledning här kunna åstadkommas, då måste ledamöterna i den blifvande styrelsen tillsättas på listtid, så att det nya verket finge samma ställning som öfriga centrala ämbetsverk i vårt land. Och det synes mig så mycket viktigare, att det får en sådan ställning, som det väl behöfver en viss motståndskraft mot nya reformsträfvanden, ty man må icke föreställa sig, att den stora läroverksfrågan nu är löst en gång för alla, äfven om den kungl. propositionen blir antagen. De många reservationer, som åtfölja utskottets betänkande, låta oss ana, att läroverksfrågan snart kommer att tagas upp igen, och närmast torde det då gälla förändring i organisationen af realskolan. Men för läroverken är det af vikt, att de få i lugn och ro under den närmast följande tiden utan störande rubbningar utveckla sig med den organisation, som nu blir dem gifven.

Ser man närmare på de ärenden, som skulle handläggas af denna öfverstyrelse, äro de till det allra mesta af den beskaffenhet, att de lika väl och utan kostnad för statsverket kunde handläggas af nuvarande myndigheter. Därtill hör till exempel vidtagande af nödiga åtgärder i afseende på anordnande af vissa examina, att afgifva yttrande vid förordnande af rektorer och förslag vid tillsättning af ämneslärareplatser o. s. v. Men nu an-

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

ser herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet, att de myndigheter, som hafva att handlägga dessa och likartade saker, hafva en sådan ställning, att de icke äro vidare lämpliga att fullgöra sina funktioner i detta fall. Han tänker närmast på svårigheten för domkapitlen att fungera såsom läroverksstyrelser, och denna svårighet, säger han, har med tiden blifvit allt mera märkbar. »Domkapitlens rent kyrkliga uppgift tager allt mera deras verksamhet i anspråk, de kunna icke samverka med hvarandra, deras arbetssätt måste enligt sakens natur blifva ganska tungt, och allt detta försvårar i väsentlig grad ernåendet af den enhetlighet och den planmässiga ledning, som för läroverkens del vore önskvärda.»

Här ber jag att få fästa uppmärksamheten på att domkapitlen icke utgöra den egentliga lokala läroverksstyrelsen, utan att denna sammanfaller med eforalstyrelsen. Huru domkapitlen nu må vara sammansatta, så är denna sammansättning af ringa betydelse för handläggningen af de skolärenden, som tillkomma domkapitlen, ty dessa ärenden äro hufvudsakligen af rent ekonomisk och kameral natur med undantag af tillsättandet af lärareplatser och bedömandet af de så kallade undervisningsprofven.

Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på dessa undervisningsprof, därför att frågan om dem framhålles af läroverkskommittén och herr statsrådet själf såsom det på sätt och vis centrala vid bedömandet af den föreslagna nya institutionen. Det är visst och sant, att dessa undervisningsprof, som en lärare har att aflägga för att meritera sig till en lärareplats, äro i högsta grad impopulära, jag vågar påstå icke blott bland dem, som hafva att aflägga profven, utan äfven bland ledamöterna af domkapitlen, som hafva att afhöra dem. Trots detta anser jag, att dessa prof äro nödvändiga. Man bör icke bortkasta dem, ty för lärarne i första rummet äro de af största betydelse. Det har sagts, att sedan dessa prof för några år sedan blefvo fakultativa, har antalet profvande väsentligen minskats. Det är sant, men anledningen till denna minskning är att söka däri, att antalet extra lärare varit stort och antalet lärareplatser relativt litet, hvilket haft till följd att, när en lärareplats varit ledig, de sökande blifvit så många, att utsikten att blifva utnämnd visat sig ytterst ringa äfven för dem, som velat aflägga prof, i följd hvaraf de underlåt tit detta.

Nu är meningen med denna nya läroverksorganisation, att en hel del nya lärareplatser skola tillskapas. Sälunda skall extralärarekåren väsentligen förminskas, och då efter några år den nya anordningen visat sin verkan, kommer det följaktligen att inträffa, att det icke blir så många sökande till hvarje särskild ledig plats. Då kommer saken att ställa sig annorlunda. Att beröfva unga lärare den utsikt de nu hafva att genom prof

ådagalägga sin undervisningsskicklighet och göra sig meriterade till platser, vore hårdt. Det är gifvet, att många af de obefordrade icke vilja underkasta sig dylika prof, utan föredraga att man vid tjänstetillsättningen företrädesvis håller sig till tjänsteåren, men, mina herrar, tjänsteåren må gälla huru mycket som helst vid tillsättandet af platser i allmänhet, på lärarebanan är denna befodringsgrund den sämsta af alla, ty hvad man här företrädesvis bör fästa afseendet på, det är undervisningsskickligheten, och den styrkes icke i så hög grad af tjänsteåren som af dessa prof.

Man har sagt: vi hafva ju rektorernas vitsord och tjänstgöringsbetyg. Kan man verkligen föreställa sig, att rektorernas vitsord i fråga om undervisningsskicklighet och insikter verkligen kunna uppväga domkapitlens? Låtom oss tänka efter hur det verkligen kan gå till. Det inträffar ofta, att en rektor, som själf fått en rent humanistisk bildning, nödgas afgifva vitsord öfver deras undervisningsskicklighet, som äro lärare i matematik och naturvetenskap. En rektor med latin och grekiska som hufvudämnen skall alltså vitsorda undervisningsskickligheten hos en, som undervisar i kemi eller fysik, åt hvilka vetenskaper rektorn själf måhända icke ägnat en enda timme af verkligt studium. Ett sådant vitsord har ringa värde, men det vitsordet kommer att i väsentlig grad blifva bestämmande, då tjänsten skall tillsättas. Domkapitlen hafva däremot att förfoga öfver alla domkapitlets lärarekrafter, och dessa äro ej få, då de flesta af domkapitlets ledamöter själfva äro lärare. Dessutom står det i domkapitlets befogenhet att med sig adjungera hvilka som helst af läroverkens lärare inom stiftet och för öfrigt äfven andra sakkunnige, och sålunda har det under min rektorstid inträffat, att jag flera gånger vändt mig till Uppsala universitet, hvarifrån man äfven välvilligt skickat oss kompetente män till hjälp vid bedömande af prof, hvilka vi ej själfva ansett oss kunna bedöma. Jag tror, att man bör betänka sig två gånger, innan man beröfvar lärarekåren de medel, som för närvarande finnas för den att kunna ådagalägga sin skicklighet och meritera sig till platser. Det sägs, att läraren dokumenterat sig under profäret; men profärsbetyget afgifves, då läraren är ung, och det finnes för honom sedan utvecklingsmöjligheter; hans ståndpunkt är väsentligen en annan efter 5 à 10 års tjänstgöring än den var, då han lämnade profärläroverket.

Antag emellertid nu, att öfverstyrelsen kommer till stånd och att den vinner den fasthet och styrka, som äro afsedda med densamma. Då frågas: Är verkligen mycket vunnet därmed? Man sträfvar nu efter decentralisation på alla möjliga områden, men hvarför sträfvar man här efter centralisation? I fråga om läroverken går man i motsatt ordning mot den på andra områden. När centralisationen infördes i vår administration under vårt

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

stora tidevarf, 1600-talet — ty det var då som våra stora centrala ämbetsverk skapades — då bemödade sig Sveriges yppersta män, Gustaf Adolf och Axel Oxenstierna, att också centralisera undervisningsväsendet liksom den kyrkliga förvaltningen. Så framlades förslag om ett *Consistorium ecclesiasticum generale*, som icke allenast skulle utöfva högsta ledningen af kyrkan utan äfven af undervisningsanstalterna. Det starka motstånd, som reste sig mot detta förslag, hade till följd, att statsmännen måste låta det falla. Jag tror man kan säga, att det var till svenska undervisningsväsendets båtнад, ty de lokala styrelserna hade fortfarande i sin makt att tämligen fritt och oberoende utveckla sina läroverk, och dessa nådde äfven snart nog en mycket hög ståndpunkt. Nu gäller det åter att centralisera, det vill säga att åstadkomma en fast och enhetlig ledning. Man har hänvisat till dylika öfverstyrelser i våra grannländer. Man bör allt gå längre bort, om man skall kunna rätt bedöma, hvilken nytta och hvilka fördelar en sådan fast och enhetlig styrelse kan bereda. Jag vill hänvisa till Frankrike, hvarifrån i öfrigt så många idéer tagits och där en verkligt fast och enhetlig ledning af skolväsendet finnes.

Dess »Conseil de l'université» stiftades af Napoleon I för att utöfva styrelsen öfver detta »université», hvarmed fransmännen mena hela ensemblen af franska statens undervisningsanstalter. Den förseddes med en så stor makt och myndighet att på sitt område kunna reglementera ända i de minsta detaljer, att under en följande tid dess grand maître kunde med en viss stolthet säga, pekande på sitt ur: nu klockan 12 i dag vet jag hvad de sysselsätta sig med i alla franska statens lycées». Denna enhetliga ledning blef dock för Frankrike ödesdiger. Det dröjde icke länge, innan Conseil de l'université — det skedde under Ludvig Filip — fick en sammansättning, som började visa sig fullkomligt indifferent för det centrala i den franska ungdomens uppfostran, nämligen det rent etiska, i följd hvaraf kristendomsundervisningen blef förbisedd. Det uppstod en häftig opposition, som visade sig närmast däri, att många föräldrar icke kunde förmås att skicka sina barn till de franska statsskolorna, hvarför de sände dem till privata undervisningsanstalter, och så började striden mellan l'université och kongregationerna, som togo denna privata undervisning om hand. Staten måste gifva efter, 1850 kom den Fallouxiska lagen, enligt hvilken man omorganiserade Conseil de l'université för att tillmötesgå önskningarna inom de konservativa lagren af franska folket. Striden om undervisningsfriheten blossade upp igen efter det andra kejsardömets fall, och så kom 1880 Ferrys lag, som gick ut på att från öfverstyrelsen afsända alla andliga eller kyrkliga element. Följde så i ordningen att från undervisningen utsända kristendomen såsom undervisningsämne, och i denna stund får icke undervisning meddelas i kristendom vid ett enda af franska statens läroverk eller vid någon af

dess folkskolor. De enskilda skolorna fortlefde naturligtvis, ty många föräldrar ville icke underkasta sig att skicka sina söner till de konfessionslösa statskolorna. Så kom det till denna nya kamp mot kongregationerna, som så länge bragt förvirring i Frankrikes inre förhållanden och som sannolikt icke är bilagd därmed, att kongregationerna genom statsmakternas beslut blifvit upphädda.

Jag vill naturligtvis icke göra en antydning om att förhållandena i vårt land skola blifva sådana som i Frankrike, ty jag har den förhoppningen, att den blifvande öfverstyrelsen för läroverken ej skall underlåta att tillgodose kristendomsundervisningen och det rent etiska vid vår ungdoms uppfostran. Men jag har velat framhålla hvad som inträffat i Frankrike för att visa, att om öfverstyrelsen förses med alltför stor makt, kunna verkliga missförhållanden framkallas, som kunna blifva ganska betänkliga. På grund af hvad jag nu anfört, herr grefve och talman, kan jag för min del icke gifva min röst för bifall till Kungl. Maj:ts proposition i detta stycke.

Men jag inser emellertid, att åtskilligt bör göras för att bättre än hvad nu kan ske befordra läroverkens väl på det område här är i fråga. Jag känner mig icke tilltalad af den utredning, som gjorts om vissa förändringar inom ecklesiastikdepartementet, som skulle blifva en följd af den nya öfverstyrelsen. Jag kan icke fatta annat än att, om läroverksbyrån skulle afskaffas, åtskilliga af dess göromål måste komma att handläggas af andra af departementets tjänstemän, som, öfverhopade med sina vanliga arbeten, få dessa nya från läroverksbyrån till och därigenom möjligen sättas ur stånd att åt ärendena ägna den grundliga behandling, som är erforderlig. Jag har därför tänkt mig, att den nuvarande läroverksbyrån skulle bibehållas, och att sålunda ingen förändring med afseende på den behöfde göras, men att arbetskrafterna där förstärktes på det sättet, att chefen för byrån, till hvars uppgifter äfven hör att inspektera läroverken, hvartill han likväl ej har tillräcklig tid, finge lindring i sitt arbete genom tillsättande af vissa inspektörsbefattningar, hvilka skulle vara till stor fördel särskildt nu, då det är fråga om att genomföra en ny läroverksorganisation. Denna inspektion vore särskildt behöflig med afseende på realskolorna. Ty hvad gymnasierna beträffar, saknas icke kraftig inspektion, nämligen den som indirekt utöfvas af censorerna vid öfvervakandet af mogenhets-examina. Inspektion är alltid nyttig, och den, som från regeringens sida nu utöfvas, bör fullständigas. På grund däraf har jag också slutat min reservation med ett yrkande, till hvilket jag, herr grefve och talman, ber att få yrka bifall. Det innehåller, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

angående behovet af en förstärkt inspektion för de allmänna läroverken samt att därefter till Riksdagen inkomma med den framställning, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Herr Berlin: Den ärade reservanten har såväl i sin reservation som i sitt anförande nyss uttalat sina tvifvelsmål, huruvida den stärkta centralisation, som är ifrågasatt att åstadkommas genom inrättandet af en öfverstyrelse, skulle kunna vara till någon fördel för undervisningsväsendet. I samma tvifvelsmål råkade också jag, då jag första gången tog del af hvad Kungl. Maj:ts proposition i detta afseende hade att meddela. För mig, som icke är skolman, stod icke till buds någon erfarenhet i hithörande frågor eller någon därpå grundad åsikt om hvad som borde föranleda bifall till eller afslag å förslaget om en så vidt gående och genomgripande förändring. Det återstod mig då endast att söka bilda mig en åsikt genom att taga del af de uttalanden, som vid tillfällen, då denna fråga utgjort föremål för debatt, hafva gjorts af enskilda personer eller myndigheter. Och sådana uttalanden fattas förvisso icke.

Allt ifrån den stund, då genom kanslistyrelsens upphörande hvarje spår af öfverstyrelse för läroverken försvann, hafva gång efter annan röster höjts för införande af en sådan institution. Vid denna tid funnos ännu de så kallade läroverksrevisionerna, som voro afsedda att hvart tredje år sammanträda för att öfverlägga i skolorna rörande angelägenheter och afgifva förslag i sådana afseenden. Dessa revisioner hade emellertid af omständigheternas makt kommit att i stället för regelbundet återkommande sammanträden af ombud från läroverken blifva ett slags itererade kommittéer, som sammanträdde endast tre gånger med respektive 8 och 11 års mellanrum. Den sista af dessa revisioner sammanträdde 1843. Denna afgaf ett underdånigt memorial med åtskilliga framställningar och bland dem en, som, föranledd af revisionens tvifvel om ändamålsenligheten af dess egen sammansättning och nyttan af dess verksamhet uti dess hittills varande skick, innehöll, i hvad det afsåg en förändring af revisionen, en hemställan, »att en särskild afdelning af ecklesiastikdepartementet med en egen byråchef samt nödigt biträde af i undervisningsväsendet erfarne och kunnige män måtte insättas för att gå föredraganden till handa.» Memorialet meddelades samtliga konsistorier till afgifvande af deras egna och öfriga vederbörandes underdåniga utlåtanden, och det är ganska märkvärdigt att se, med hvilken enstämmighet alla, som yttrat sig öfver denna del af revisionens framställning, tillstyrkt densamma; konsistorier, kollegier, läroverksdirektioner och äfven enskilde, alla voro eniga om behovet af en med sakkunskap utrustad styrelse för läroverken. Domkapitlet i Uppsala yttrar därom: »Enhet och kraft skulle ock

gifvas åt undervisningsärendena, om föredraganden af dem inför Eders Kungl. Maj:t biträdtes af en egen byrå sakkunnige män.»

Jag har vidare funnit, hurusom i följd af det lifliga intresse för undervisningsväsendet, som utmärker 1840-talets senare hälft, och däraf föranledda meningsyttringar såväl i uppsatser som i afhandlingar och andra meddelanden till allmänheten, samma förslag gång efter annan återkommer, och det bör därvidlag ej heller lämnas onämndt, att år 1847 chefen för ecklesiastikdepartementet uti en underdånig framställning till Kungl. Maj:t förordar inrättandet af en centralstyrelse, gemensam för samtliga undervisningsanstalter, och på samma gång föreslår, att konsistorierna skola skiljas från befattningen med läroverken. Läroverkskommittéerna af 1858 och 1882 hafva på samma sätt velat komma till en centralstyrelse för undervisningsväsendet, ehuru på skilda vägar.

Går jag nu till läroverkskommittén af 1899, så befinnes det väl, såsom den ärade reservanten nämnde, att kommittén icke gjort någon framställning i förevarande afseende, men den har gjort uttalanden, som göra, att man känner sig förvånad öfver att kommittén icke slutat med en dylik framställning. Jag vill påminna om att kommittén utan meningsskiljaktighet säger, att de mest öfverklagade olägenheterna hos den nuvarande eforal- och domkapitelstyrelsen, nämligen »ojämnheten i fråga om bedömande af prof och om principer vid läraretillsättning», skulle kunna afhjälpas, om en centralstyrelse funnes. Vidare framhåller kommittén, att åtskilliga af kommitténs förslag erfordra en centralstyrelse samt att särskildt »förslagen till sex-klassig realskola, till en afslutningsexamen inför censorer vid dessa läroverk, till samskolor o. s. v. med nödvändighet komme att öka arbetet vid läroverkens administration och göra behovet af en i viss mån själfständig sådan allt mera kännbart». Detta oakadt kommer kommittén icke fram med något förslag i sådant syfte, uteslutande af hänsyn till de numera endast fakultativa undervisningsprofven. I denna punkt hafva emellertid några af kommitténs ledamöter reserverat sig och väckt förslag om införande af en öfverstyrelse för läroverken. Nu återkommer samstämmigheten hos de myndigheter, som blifvit hörda öfver kommittébetänkandet och i sammanhang med yttranden häröfver uttalat sig om reservationen. Af 40 myndigheter hafva 37 tillstyrkt förslaget. Det är visserligen icke många af domkapitlen, som gjort det, men läroverkskollegier och direktioner, som hafva med undervisningsväsendet att skaffa, äro så mycket talrikare.

Jag skall icke upptaga till bemötande hvad reservanten här anfört såsom stöd för sin från utskottets flertal afvikande mening, men jag kan icke underlåta att påpeka, att faran af en lös organisation på grund af att öfverstyrelsens ledamöter icke skulle vara med fullmakt försedda eller på ordinarie stat uppförda,

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

förefaller ytterst ringa. Jag tror snarare, att det vore en obetänksamhet, för att icke säga något ännu värre, om man vid införandet af en alldeles ny institution skulle fastslå en stat och förse vederbörande ordförande och ledamöter med fullmakt.

På grund af den kännedom om frågan, som jag enligt hvad jag nu nämnt varit i tillfälle att inhämta, har jag för min del blifvit öfvertygad om nyttan af den nu ifrågasatta institutionen, och jag skall därför anhålla att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag har begärt ordet för att söka i korthet bemöta några af de påståenden, som fälldes af den förste talaren i detta ämne. Han rubricerade detta förslag såsom varande dels obehöfligt och dels onyttigt och han har dessutom i sin reservation däremot anført en sak till, som egentligen icke kan sägas höra under dessa två rubriker, då han säger, att hela institutionen är ställd på för allt för lös basis genom att den skall anordnas på extra stat.

Hvad detta senare skäl vidkommer, är det ju sant, att det är en lös grundval. Men å andra sidan måste man väl medgifva, att då det är fråga om att inrätta ett nytt ämbetsverk, hvars verksamhet man icke kan i allo på förhand bedöma, är det lämpligare att göra det på extra stat, då man har friare händer att ombilda hvad som från början kan vara felaktigt gjordt, än att göra det på ordinarie. Jag kan således icke finna, att det är någon risk att gå med på detta förslag, äfven fastän institutionen står på extra stat. Detta om detta.

Jag skall därefter öfvergå till hans andra anmärkning, nämligen att denna institution är både obehöflig och onyttig, obehöflig därför, sade han, att vi redan förut hafva i eforalstyrelserna en institution, som kan sköta de befattningar, som man tänkt lämna åt denna nya styrelse. Han hänvisade till de punkter på sid. 74, där den nya styrelsens uppgift står anförd, och sade, att detta kan göras redan nu utan kostnad. Ja, visserligen kan det göras nu också, det visas allra bäst däraf, att faktiskt allt detta har kunnat uträttas ändå till den dag i dag är, men frågan är, om icke ett och annat kunnat vara bättre, om man haft en sådan centralstyrelse. Det är icke någon anmärkning, utan det är bara ett konstaterande af en naturlig sak, om man säger, att ifall det är 14 myndigheter i vårt land, som skola behandla skolfrågor, komma dessa frågor att åtminstone i många punkter behandlas på åtskilligt olika sätt. Detta kan aldrig vara riktigt bra. I synnerhet måste det, då det gäller sådana saker som lärareutnämningar, ändå vara något betänkligt, att olika principer göra sig gällande på det ena stället och på det andra. Detta skulle hädanefter kunna undvikas, alla dessa divergenser skulle kunna försvinna med en sådan här styrelse. Men jag medgifver villigt, att den talare, mot hvilken jag nu

vänder mig, har rätt, då han fruktar, att denna enhetlighet kan drifvas för långt. Äfven jag har i utskottet uttalat betänkligheter mot denna styrelse just med hänsyn till lärareutnämningarna, ty det är tydligt, att man kan befara, att pappersmeriterna komma att betyda för mycket, om alla utnämningar skola ske på ett ställe. Särskildt för att förebygga detta och för att förebygga, att tjänstgöring och dylika yttre meriter skola blifva allena afgörande, har utskottet i sin motivering inryckt en punkt, som afser att rädda de fakultativa profven, hvilka statsrådet själf tyckes vilja afskaffa. Jag skall bedja herrarne lägga märke till denna punkt på sid. 76, där utskottet talar om att statsrådet bör taga i öfvervägande, huruvida det icke bör tillåtas en lärarekandidat att genom nya prof, arrangerade på sätt statsrådet kan finna lämpligt, få dokumentera, att hans lärarekompetens ökats, sedan den tid han undergick profår. Kunde på sådant sätt den nyss nämnda faran undvikas, så skulle enhetligheten säkerligen ingalunda vara något skadligt utan i alldeles öfvervägande grad en god och nyttig sak.

Nu har visserligen samme talare sökt visa i många andra afseenden, att enhetssträfvandet kan gå för långt, och han uppdrog en ganska afskräckande bild af huru centralisationen utvecklats i Frankrike. Men denna bild förlorade en ganska stor del af den lärdom, som den skulle meddela, genom det medgifvande talaren i slutet af sitt anförande gjorde, att förhållandena i vårt land icke alls öfverensstämde med förhållandena i Frankrike. Ej heller lär väl någon, som ser hvilken myndighet som tillämnats denna styrelse, kunna få några sådana farhågor, att den skall blifva en tyrann, som låter alla dansa efter sin pipa, ty en så stor makt är verkligen icke ämnad åt densamma.

Talaren ansåg, att det skulle vara mycket bättre att få en förstärkt läroverksbyrå. Det är i själfva verket ingen stor skillnad på dessa båda institutioner, ty äfven där kan man tänka sig centralisationen lika starkt utvecklad som i denna styrelse, ja man kan till och med antaga, att som läroverksbyrån står departementschefen närmare, blir denna byrå ändå mindre själfständig gentemot departementschefen än ett sådant ämbetsverk, som blefve något mera fristående. Jag kan således icke inse, att från den synpunkt, jag nu berört, denna styrelse är obehöflig, än mindre skadlig.

Men det finnes andra skäl, som man också kan anföra såsom bevis och stöd för att den verkligen är behöflig. Det fordras i vårt land någon myndighet, som kan taga initiativ beträffande nödiga förändringar och reformer på undervisningens område. Så länge det icke finnes någon central myndighet för undervisningsväsendet, utan 14 lokalstyrelser, kan ingen af dem egentligen känna sig hafva några förpliktelser att taga något sådant initiativ. Nu säger visserligen min vän på värmlandsbänken: vi

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

skola icke på länge önska oss några nya förändringar; låt oss nu få lugn och ro, som han uttryckte sig. Jag vill säga, att lugn och ro få vi aldrig i denna världen, vi få det ej heller, om vi antaga detta kungliga förslag. Detta reformförslag är ännu så och så många ark papper; för att blifva något mera måste det omsättas i det praktiska lifvet, och de som skola göra det få minsann icke lägga sig och vänta på lugn och ro. Här skall tvärtom vara kraft och energi, förmåga att rätta hvad som kan vara felaktigt och att kunna anpassa det nya efter det gamla; för allt detta fordras enligt min tanke en central myndighet. Det duger icke, att det nya införes på ett sätt i ett stift och på ett sätt i ett annat.

Vidare skulle vi genom denna styrelsens införande få något, som äfven talaren på värmlandsbänken medgaf vara af högsta behof påkalladt, nämligen en verklig inspektion. Det finnes ju äfven nu en inspektion af skolorna, men det är en känd sak, att denna inspektion icke är vidare kraftig och kan icke vara det. Byråchefen för skolväsendet är högste inspektör och han kan icke räkna till; han har dessutom så många förvaltningsfunktioner, att han kan knappast lämna Stockholm mer än en och annan gång för att göra ett besök här och där. Jag har själf varit lektor sedan 1890, men under de många år jag tjänstgjort aldrig sett honom mer än en enda gång i något af de läroverk, hvarest jag tjänstgjort. Alltså, denna inspektion kan icke räkna till. Vi hafva vidare eforer, men dessa hafva så mycket annat att tänka på och syssla med, då de hafva stiftets andliga ledning om hand, att de omöjligt kunna räkna till att inspektera läroverken. Komma de till en skola, är det bara för att stanna en timme eller två och höra på en lärare eller två, men de kunna omöjligt få tid, äfven om de hafva intresse för denna sida af sitt vidt omfattande ämbete, att ägna någon grundlig inspektion åt läroverken. Sedan finnas i de städer, där icke eforus bor, tillsatta inspektörer, men dessa äro ofta nog kyrkoherden på platsen, och denne står läraren så pass nära, att läraren egentligen icke har någon känning af att det är en förman, som kommer och inspekterar, och kanske han också tänker: den som sitter och hör på begriper icke och är icke hemma i det ämne jag läser. Det är gifvet, att en sådan inspektion blir mera en formsak än en verklighet. Nu är meningen att få fackmän till denna inspektion. En del af dessa skulle städse vara på resor och inspektera. Ingen lärare kan vara säker på att icke vid början af lektionen inspektör kommer in, och under sådana förhållanden blir det en helt annan kraft och fart i studierna än eljest. Inspektion är en sak, som behöfves och som man kan få på detta vis, men som nu i verkligheten saknas.

Jag vill också framhålla en annan fördel med denna styrelse och den därmed förenade nya förordningen om huru lärare-

tillsättningar skulle äga rum. Det förhållandet, att lärarne enligt detta förslag skulle utnämnas af Konungen, skulle efter min mening — och denna mening tror jag delas allmänt af vår lärarekår — höja lärarnes sociala anseende, något, som väl kan vara behöfligt och som skulle, äfven det, verka nyttigt för hela undervisningsväsendet. Detta är visserligen en bisak, men en bisak, som icke är alldeles att förbise.

Den första talaren framhöll, att hela detta förslag är så att säga stridande mot tidsandan; denna skulle fordra, att man decentraliserade, men här vore fråga om att centralisera. Jag undrar, om denna decentralisationsidé finnes på alla områden. Jag tror, att centralisationen är lika stark nu som på 1600-talet, då det gäller ämbetsverk. Jag tror icke decentralisationen gjort sig gällande i fråga om ämbetsverken, snarare tvärtom. Då man öfvergaf den gamla kollegiala formen och införde enrådighets-systemet, tyder det ju på, att beträffande ämbetsverken — och det är ett ämbetsverk, som det här är fråga om — gäller icke anmärkningen, att decentralisation är utmärkande för tiden. Det är egentligen blott på den kommunala förvaltningens område, man kan säga, att den framträder. Hvarför skulle nu icke en sådan central styrelse passa för skolväsendet, då den passar för andra grenar af förvaltningen, såsom post, järnvägar, telegraf etc.?

Samme talare påminde äfven om, att det på 1600-talet var meningen att äfven centralisera den kyrkliga förvaltningen genom inrättandet af consistorium generale, ett collegium för kyrkan, och han sade, att detta stötte på motstånd; detta är sant — och han kunde också hafva tillagt från hvilket håll detta motstånd utgick. Det var från de kraftiga, maktlystna biskopar, som då funnos i Sverige, en Johannes Rudbeckius, en Laurentius Paulinus med flera, som icke ville lämna ifrån sig något af den makt och myndighet, de hade öfver stiftet, och därför fick Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas idé falla. Det är möjligt, att bland de motiv, som framkallat ovilja öfver detta styrelseförslag, också möjligtvis kan ligga ett litet grand af dessa samma skäl, som för 250 år sedan och mera föranledde, att consistorium generale icke kom till stånd. Det kan tänkas, att våra domkapitel och — hvarför icke? — äfven våra eforer icke vilja lämna ifrån sig den makt och myndighet, de hafva öfver läroverken. — Det är också möjligt, att man i detta förslag ser ett stöd för det sträfvet, att kyrkan och skolan skolas åt — äfven i afseende å folkundervisningen. Man säger kanske, att det är ett farligt steg, som man nu vill förmå oss att taga, att det är början till slutet af det sammanhang, som hittills funnits mellan skola och kyrka. Men så värst svåra kunna väl dock icke följderna af detta steg antagas blifva; ty det är att märka, att de skolor, om hvilka nu är fråga, hafva i öfver 250 år subordinerat under kyrkan. Om sålunda folkskolans målsmän skulle vilja anförä

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

detta såsom ett skäl, hvarför äfven folkskolan skulle skiljas från kyrkan, kan man godt säga: kom igen om 250 år, så skola vi tänka på saken. Jag anser således icke, att det innebär något så farligt prejudikat ur denna synpunkt sedt. Men å andra sidan måste medgifvas, att en institution så pass gammal, som våra högre läroverk, har under de sekel den lefvat nått så mycken förkofran, att den nu bör kunna stå på egna fötter. Det är ett uttryck af denna öfvertygelse, som ligger i Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en öfverstyrelse. Och af detta skäl såväl som af de andra, som jag haft äran anföra, skall jag bedja att få tillstyrka bifall till utskottets betänkande.

Herr Billing: Jag har under föregående förhandlingar i går och i dag haft den tillfredsställelsen att kunna både rösta för och en och annan gång tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, och på punkter, där jag varit af en annan mening, har jag icke på något sätt försökt drifva den fram, därför att jag fruktat och icke på något sätt velat vara med om att sönderbryta det framlagda förslaget. Men på denna punkt kan jag omöjligt skänka min röst åt det kungliga förslaget; och jag är glad åt att den är af den beskaffenhet, att icke organisationen i det hela med den sammanhänger med nödvändighet, utan att den är en alldeles fristående fråga för sig.

Innan jag går in på att redogöra för mina skäl mot den kungl. propositionen, beder jag få uttala — och anhåller, att herrarna måtte akta på detta uttalande såsom ett fullt årligt uttalande — att jag icke har något emot, att en särskild öfverstyrelse för läroverken kommer till stånd, att min opposition således icke riktar sig emot principen, utan emot den organisation, som här föreligger; det är icke emot att en särskild öfverstyrelse kommer till, men att en öfverstyrelse af den här föreslagna arten kommer till, som min bestämda opposition vänder sig. Och eftersom den siste talaren fruktade, att det ännu skulle finnas »starka och maktlystna biskopar», som skulle ur synpunkten af sin egen styrka och maktlystnad motsätta sig förslaget, vill jag säga, att jag misstänker, att det icke finnes några sådana biskopar nu för tiden. Möjligen kunna de vara en smula maktlystna, om det vore en möjlighet för dem att hafva någon makt, men starka kunna de sannerligen icke vara; det är en annan tid nu, än då Johannes Rudbeckius och Olaus Laurelius lefde.

Då jag sagt, att jag är med om en öfverstyrelse, anser jag mig äfven hafva besvarat hela herr Berlins argumentation, som icke gick ut alls på att försvara den form, öfverstyrelsen här fått, utan på att försvara, att en särskild öfverstyrelse skulle finnas.

När jag läste den kungliga propositionen, var förslaget om öfverstyrelsen för mig en öfverraskning och visserligen icke af det angenäma slaget. Jag hade icke trott, att detta förslag skulle

framkomma. Kommittén, som har så grundligt behandlat alla punkter, som sammanhånga med läroverkens organisation, har, såsom jag vet, debatterat denna punkt mycket noga och har afstyrkt den. Såvidt jag ser af utskottets betänkande, var där endast en reservant. Nå ja, säger man, men denne ene är ett lejon. Det skall jag icke inlåta mig på att vare sig vederlägga eller bekräfta; men jag har icke alltför öfverdrifvet förtroende speciellt till hans styrelsegrundsatser, men det gör nu detsamma. Det har sagts, att de flesta myndigheter, som yttrat sig öfver saken, hafva tillstyrkt den, men det får då fattas icke bara »*cum grano salis*», utan med många gran. Först och främst är det ytterst få myndigheter, som haft anledning att yttra sig om saken. Icke föll det åtminstone mig in att yttra mig om en sak, som framkommit i en reservation, då den icke ingick i kommitténs betänkande. De allra flesta myndigheter hafva således icke yttrat sig om saken och hafva icke haft anledning att göra det. Jag vill icke fränkänna denna term »myndighet» för läroverkskollegierna, men vanlig är den kanske icke precis i detta sammanhang. Att en hel hop och kanske ganska många lärare verkligen önska en särskild öfverstyrelse, det vet jag. Huruvida de önska en sådan öfverstyrelse, som här föreslagits, är en annan sak. Jag är däremot alldeles förvissad om, att om några år skola de icke önska en sådan. Men att lärarna önska en särskild öfverstyrelse, det berodde, sade den siste talaren, i väsentlig mån på den meningen, att den skulle vara en förutsättning för att rätten att utnämna lärare skulle flyttas från domkapitlen till Kungl. Maj:t, och denne talare sade därpå, att ett ledmotiv i denna önskan vore, att deras sociala ställning därigenom skulle i viss mån blifva höjd. Däruti tror jag han har alldeles rätt, och jag vill för min del säga, att jag har ingenting emot att utnämningrätten flyttas från domkapitlen direkt till Kungl. Maj:t. Jag har alldeles ingenting häremot för min rent personliga del, utan skulle känna det såsom en stor lättnad att komma från de mycket svåra utnämningsfrågorna. Herrarna kunna icke tro, hur bekymmersamt det är, då man, med fästadt afseende vid bestämmelserna i § 65 skollagen, måste mot hvarandra väga tre à fyra olika slags meriter, som ofta sins emellan äro fullständigt inkommensurabla. Jag har således icke någonting emot utnämningrättens öfverflyttande till Kungl. Maj:t. Men, å andra sidan, påstår jag alldeles bestämdt, att, för att så skall kunna ske, det ingalunda är något nödvändigt villkor att anordna en öfverstyrelse af denna beskaffenhet. Jag är tvärtom öfvertygad, att en öfverstyrelse, så organiserad som nu föreslås, borde vara ett skäl emot en sådan öfverflyttning, men jag skall längre fram komma tillbaka till den saken.

Om jag nu vidare betraktar förslaget, så vill jag endast i förbigående nämna, att här föreligger förslag om en icke obetyd-

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

lig kostnad. Denna är nu angifven till endast 32,000 kronor om året, men däruti är icke inberäknadt hvad som naturligtvis kommer att gå till en icke ringa summa, nämligen alla rese- och traktamentsersättningar för dessa styrelseledamöter, som skulle hafva till hufvudsaklig uppgift att resa omkring. Och så är det väl ingen, som har någon erfarenhet om hvilka skrifverier, som sådana ärenden medföra, hvilka skulle tillkomma denna öfverstyrelse, som icke är öfvertygad om, att det kansliarfvode, som här föreslås, icke på något sätt skulle räcka till. Men det är ju alldeles uppenbart, att om denna styrelse i och för sig själf är af något värde, vill hvarken jag eller någon annan i kammaren motsätta sig förslaget därom på grund af de kostnader, som den skulle draga med sig. Men jag anser för min del, att dessa kostnader icke blifva väl använda. De hade nog varit bättre använda, om man låtit några af våra småstäder behålla sina små läroverk — men den saken är ju nu utagerad.

Den andra anmärkningen, som jag skulle vilja framställa, gäller sammansättningen af denna läroverksstyrelse. Så vidt man af propositionen och utaf betänkandet kan draga någon slutledning, skulle det väl i allmänhet blifva lektorer, som skulle vara bisittare i denna läroverksstyrelse, jag tager åtminstone det för afgjort; uti enstaka fall möjligen universitetslärare eller adjunkter. Men nu frågar jag, hvilka lektorer skulle vilja antaga ett sådant förordnande på fem år att sitta såsom ledamöter i öfverstyrelsen? — ty det är på fem år de skola tillsättas, och det är särskildt betonadt, att man ej önskade hafva dem perpetuella. Jag kan nog förstå, att lektorerna i Stockholm skulle vilja taga emot sådana förordnanden och otvifvelaktigt funnes nog här för ändamålet lämpliga personer att tillgå. Men säkert är, att vi uti landsorten icke önska blifva styrda endast af stockholmslärare, vi tro icke att det blefve vidare hälsosamt. Då måste man ju gå till lärarne i landsorten, men hvilka skulle väl där vilja emottaga ett sådant förordnande? Icke blefve det de bästa, därom är jag viss, ty de äro placerade på rektorsplatser och lära nog icke vilja lämna sina rektorat för att taga plats i öfverstyrelsen. Låtom oss tänka på hvilka extra löneförmåner, som skulle beredas dem. De äro icke så synnerligen stora. För bisittarna är det för en lektor i högsta lönegraden ej mera än 1,000 kronor. Men herrarne kunna väl icke tro, att det kan vara så särskildt lockande för detta femårs-förordnande, för hvilket de skulle flytta en gång till Stockholm och en gång från Stockholm. Vidare skola de ju här få betala de i förhållande till landsorten mycket drygare hyrorna i Stockholm, likasom de i öfrigt väsentligt dyrare lefnadskostnaderna. Dessutom skulle de, så vida de toges från de större städerna, förlora jämväl den hyresersättning, hvartill lärarne i de städerna hafva rättighet. Därtill kommer sedan, att de flesta lärarne, åtminstone de, som

besitta någon större duglighet, ha åtskilliga enskilda förvärfskällor, hvilka de komme att mista, och slutligen skola de flytta sina barn ur en skola för att under några år gå i en annan. Har man verkligen anledning tro, att de bästa utaf lektorerna i landsorten skulle vilja åtaga sig något sådant?

Jag går nu att anföra de vidare skäl, hvarför jag anser, att denna öfverstyrelse, såsom den här är föreslagen, icke bör accepteras. Om jag ser på de funktioner, som skulle lämnas den och såsom de finnas uppräknade i propositionen, får jag först och främst säga, att om åtskilliga bland dem gäller det, att det är alldeles onödigt och ej till något gagn att öfverflytta dem till en sådan centralstyrelse. Den skall med viss utsträckning bevilja tjänstledighet åt lärare. Huru går det då nu till med dessa tjänstledighetsansökningar? En lärare blir sjuk, rektor inskickar hans betyg samt föreslår vikarie, eforus skrifer på »beviljas» och därmed är den historien all, och något annat kan och bör icke ske. Kan det nu vara skäl att skicka dessa ansökningar till en centralstyrelse i Stockholm? Vidare heter det, att öfverstyrelsen skall förordna vikarier och extra lärare. Huru går därmed nu till? Jo, rektorn vid läroverket kommer in med förslag till vikarie och i de flesta fall har man icke annat att göra än att skriva på »godkännes», och bra oförståndig vore den öfverstyrelse, som icke ginge till väga på det sättet. Ty när rektorn vet, att hans förslag blir gilladt, känner han också ansvaret uti att skaffa så goda vikarier som möjligt, och det vore mycket litet lämpligt att förringa rektorernas ansvarskänsla i detta stycke. Jag tror icke det är nödvändigt att skicka upp sådana ansökningar till en centralstyrelse, och jag tror det ej heller vore nyttigt. Det finnes åtskilligt mera af de punkter, som uppräknas såsom önskvärda funktioner för öfverstyrelsen, hvaruti det är lika onödigt att göra någon ändring.

Vidare anser jag, att denna styrelse, sådan den här är föreslagen, icke är duglig att utföra de viktigaste funktioner, som den skulle få sig ålagda. Såväl i den kungl. propositionen som uti betänkanDET och äfven i reservationen har framhållits, att den viktigaste funktion, som öfverstyrelsen skulle utföra, eller åtminstone en af de allra viktigaste, skulle vara inspektionen öfver läroverken. Jag erkänner, att den nuvarande inspektionen icke är mycket effektiv. Nu tror jag visserligen icke så mycket som mången annan på nyttan och nödvändigheten och värdet af alla dessa inspektörer, som skola resa omkring i landet och nära nog trängas med hvarandra. Jag tror icke så mycket på dem, säger jag, men jag medgifver, att en utvidgad inspektion för våra läroverk nog skulle kunna vara behöflig. Om man då frågar: äro dessa ledamöter uti öfverstyrelsen lämpliga för sådan inspektion, måste jag besvara den frågan afgjort nekande. Ty det torde väl ändå vara en oemotsäglig erfarenhet, att man icke bör

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

inspekteras af sina kamrater eller utaf sina gelikar, utan att om inspektionen skall hafva något värde, skall den utföras af personer, som stå utanför den krets, som skall inspekteras och som stå öfver den uti ett eller annat afseende. Hvad tron I, mina herrar, att det skall hafva för en pondus med sig, då t. ex. en af dessa fyra styrelseledamöter kommer för att inspektera rektor och lektorer och adjunkter vid det eller det läroverket? Tror man, att dessa inspektörer skola kunna mycket uträtta? För min del tror jag det rakt icke, så mycket mindre om de skola blifva ambulatoriska på fem år. Ty den som inspekteras säger då: vänta du min gubbe, om fem år är det jag som sitter i öfverstyrelsen och då är det jag som skall inspektera dig! Nej, skall det inspekteras, skall det vara utaf folk, som icke stå på kamratlinjen med dem som blifva föremål för inspektion. Jag vill vara med om inspektörer öfver våra läroverk, men då skall det vara inspektörer i en helt annan ställning än här föreslås, ty för dessas inspektion har jag intet förtroende.

För det tredje ber jag få säga, att jag icke kan för mig fördölja, att en sådan öfverstyrelse som den här föreslagna verkliga kan innebära en afgjord fara.

Det heter här i propositionen äfvensom i betänkandet: »dessutom skall öfverstyrelsen äga att på eget initiativ framställa förslag angående behöfliga förbättringar uti det högre skolväsendet». Jag trodde verkligen — och detta har för mig varit ett af de lugnande motiven vid behandlingen af detta ärende — att vi nu skulle få några års hvilotid på läroverksorganisationens område, och jag trodde, att denna frist skulle få räcka åtminstone en tid af 7 eller 8 år, eller så länge, att en klass af lärjungar hunne gå igenom skolan; men nu ser jag, att det skall tillsättas personer, som skola hafva till sin särskilda uppgift att afgifva reformförslag. Jag kan icke annat än finna detta vara en verklig fara. Nu sade den siste talaren, jag tror nämligen att det var herr Nyström, att det vore så behöfligt, därför att ingen toge initiativ i läroverksfrågor. Jag trodde denne talare vara historiker, men det är väl gamla historien eller medeltidens han har studerat, ty kunde han den nyaste historien, då komme han väl icke fram med sådant påstående. Jag frågar: har man icke tagit initiativer uti läroverksfrågan? Det får jag säga, har man icke tagit initiativer på detta område, då vet jag verkligen icke hvar de tagits. Jag ville snarare uttrycka en innerlig önskan, att vi icke måtte få några flera i den vägen, åtminstone under de närmaste åren. Men icke behöfva vi befara, att ej initiativ skola tagas. Sen blott, mina herrar, på denna skara af reservationer, hvad ligger ej för initiativ här! Tron icke, att de äro begrafna i dag eller i morgon, ingalunda, de dyka nog upp igen, och om de likt Tors beocar slaktas i år, lefva de upp igen ett annat år. Nog finnas här tillräckligt med förhoppningar om initiativ i läroverksfrågor.

Men det finnes en annan sida af saken, som synes kunna medföra stora betänkligheter och blifva farlig nog. Det har sagts, att den uppgiften skulle tillkomma denna styrelse att vara en rådgifvande myndighet hos ecklesiastikministern och att man på denna grund skall afskaffa lärareprofven och lämna utnämningsträtten till Kungl. Maj:t. Nu vill jag säga, att jag för min del alltid varit en motståndare mot lärareprofven såsom obligatoriska, och jag tror mig hafva någon liten del uti att de blifvit förvandlade till fakultativa. Jag skulle således icke sätta mig med alltför stor ifver emot att de aldeles toges bort, ehuru jag har tillräcklig erfarenhet för att veta, att det för unge lärare, som ej vidare lyckats uti sin profkurs, är en verkligt stor förmån att genom ett efterföljande prof kunna få visa, huru de förkofrat sig, men vill man taga bort profven, så lät så vara. Det får jag dock säga, att, om jag förut hyst några betänkligheter emot att borttaga dem, dessa betänkligheter i mycket väsentlig grad ökats af hvad här är föreslaget. Lärareprofven skulle borttagas och utnämningsträtten lämnas till Kungl. Maj:t. Jag har sagt förut, att jag icke har så mycket emot de förra och alls ingenting emot det senare förslaget. Men nu säger man, att för att det må kunna ske, måste vi hafva en öfverstyrelse. Dessa fem personer i öfverstyrelsen skulle således blifva de, som komme i stället för profven och som skulle influera på utnämningarna. Huru skall detta tillgå? Skola dessa herrar resa omkring och höra på lärarne och sedan hviska till departementschefen om huru den ene eller andre skött sig? Skall detta vara att gifva råd? Kan det, mina herrar, vara riktigt eller rådligt att låta en sådan liten klick af kamrater vara de, som skola vara bestämmande i fråga om kamraters duglighet och utnämningsträtt? Låter det icke lätt tänka sig, att här komme att göra sig gällande allehanda kameraderier? Och kan man icke tänka sig, att där lätt komme att göra sig gällande allehanda hviskningar vid sidan? Så länge den person, som nu bekläder chefsposten för ecklesiastikdepartementet, finnes kvar på denna plats, är jag icke rädd, ty han känner våra läroverk och våra lärare och han förmår kritisera hvad dessa fem rådgifvare skulle hviska honom i öronen. Men låt oss till ecklesiastikminister få en person, som icke känner vår lärarekår och är uteslutande hänvisad till råd och hviskningar från dessa fem, hvad blifver det då af alltihop? Herrarne skola komma ihåg, att dessa råd, så vidt jag kan se, verka aldeles i det stilla tysta. Där blir icke ens fråga om den ganska ringa granskning, som nu tillkommer Riksdagens konstitutionsutskott. Den är då visserligen icke så mycket värd — ja, jag hörde en gång ett statsråd säga, att konstitutionsutskottet gör nog anmärkningar, men hittar aldrig på de riktiga felen. Men dessa rådgifvare, dessa fem, komme icke en gång under konstitutionsutskottets granskning utan skola stå där aldeles ansvarsfria. Därom är

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

jag ganska öfvertygad, att om våra läroverkslärare nu klaga öfver den nuvarande ordningen — och det hufvudsakliga skälet till deras klagan är, att de finna det obehagligt eller svårt att stå under sina kamrater i domkapitlen, ty de flesta domkapitelsledamöter, äro ju lektorer, och det finna de obehagligt — hvad skola de väl då säga, om denna öfverstyrelse kommer till stånd för att blifva ett slags rådgifvande myndighet hos undervisningsministern? De skola nog en gång sätta in hela öfverstyrelsen i litanian, det tror jag visst och säkert.

Kommer jag så till sist till den stora grundsatsen, den mycket omtalade enhetligheten. Herr statsrådet bad nyss om ursäkt att han begagnade ordet; jag ber statsrådet om ursäkt, att jag upprepar, att jag icke älskar enhetlighet på detta område, utan tror, att enhetlighet tvärtom här icke är önskvärd. Vi skola komma ihåg, hurusom det icke finnes någon person, icke någon stark eller maktlysten biskop, icke någon öfverstyrelseledamot och icke en gång en ecklesiastikminister, som icke är ensidig. Och är det verkligen så önskvärdt, att det skall vara en sådan sträng enhet i dessa saker — till och med i fråga om utnämningar? Jag säger nej. Jag tror, att det är ganska hälsosamt, att på det ena hållet vissa sidor skattas högre och andra lägre och att förhållandet är motsatt på det andra.

Jag har i början sagt, att jag ingenting har emot en öfverstyrelse i och för sig, utan min opposition riktar sig uteslutande mot den här föreslagna organisationen. Om man då säger: huru vill ni då ha denna öfverstyrelse organiserad, så svarar jag, att detta är en ohemul fråga, och ingen har rätt att ställa anspråk på mig, att jag här skall kunna konstruera fram den organisationen. Men så mycket kan jag säga, att jag anser reservanten herr Säve hafva pekat på en sida af denna öfverstyrelse, som verkligen måtte anses vara utaf behovvet påkallad. Men för min del anser jag dessutom, att det kan vara behöfligt att åt en sådan öfverstyrelse lämna äfven andra uppgifter än denna enda, som i reservationen omtalas, nämligen inspektionen. Nu inser jag också mycket väl, att, när den nya läroverksorganisation, som är så ny och genomgripande, skall genomföras, det då för tillfället kan vara särskildt behöfligt för departementschefen att hafva hjälp till de mångfaldiga arbeten, som just nu vid öfvergången erfordras, och jag inser också mycket väl, att de arbetskrafter, som nu finnas på läroverksbyrån, äro otillräckliga. Men jag kan, å andra sidan, icke se, att något hinder möter att gå till väga här såsom i andra fall, att nämligen regeringen, när svåra frågor skola utredas, tillkallar särskilda sakkunniga för att vara med om utförandet af detta speciella arbete. Sedan kan man komma med ett försiag till en öfverstyrelse för våra läroverk, hvilken verkligen kan råda bot mot befintliga brister och leda till det mål, vi alla åsyfta.

Jag kunde visserligen hafva någon lust att yrka bifall till reservationen, men då jag icke vill inskränka öfverstyrelsens uppgifter till inspektionen allena och ej anser, att Riksdagen, med anledning af den kungl. propositionen, har anledning aflåta någon skrifvelse till Kungl. Maj:t, så mycket mindre som jag är fullt viss om, att Kungl. Maj:t icke kommer att lämna denna fråga opåaktad, såvida den denna gång skulle falla i Riksdagen, anhåller jag att få yrka afslag på utskottets betänkande.

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Herr statsrådet von Friesen: Då jag var ledamot i den sista läroverkskommittén, deltog jag äfven i kommitténs beslut att icke då framlägga något förslag till en öfverstyrelse öfver läroverken. Det beslutet har en motivering på sid. 469 och 470 uti kommittébetänkandet, en motivering, som i allo är välvilligt stämd mot en öfverstyrelse, fastän man af opportunitetsskäl icke då ville framlägga något förslag därom. Jag har nu sedan dess haft en erfarenhet, som jag måste meddela kammaren, den erfarenhet nämligen, som jag vunnit såsom chef för ecklesiastikdepartementet.

När jag kom till departementet, fann jag förhållandena med denna läroverksbyrå vara sådana, att byrån var öfverhopad af arbete och ett arbete af helt annan art, än som eljest förefinnes på kansliets byråer, nämligen ett arbete med att rent af i detalj administrera läroverksstyrelsen i en mängd afseenden. Denna byrå står under ledning af ett kansliråd och naturligtvis i högsta instans under ministern, och i fråga om denna förvaltning råder här, kan jag säga, en fullständig ministerstyrelse. Ministern ordnar det hela, skrifver handbref och utfärdar förordningar m. m. Där administreras hela studentexamen med allt hvad därtill hörer, censorernas resor och fördelning på olika läroverk o. s. v.; där administreras skolungdomens militärofningar, och det till den grad, att alla räkningar för dessa skola där betalas — jag nämner detta bara såsom ett exempel. Byrån är så öfverhopad med göromål, att den inspektionsskyldighet, som åligger kanslirådet, i själfva verket reduceras till så godt som ingen. Denne ämbetsman måste nämligen så godt som ständigt vara på byrån för skötande af de löpande göromålen och har under de snart två år, jag haft med saken att göra, endast kunnat inspektera vid sådana tillfällen, då han måst skickas direkt till något läroverk, där saker förekommit att närmare taga reda på. Men en verklig inspektion existerar för närvarande icke, och för min del måste jag instämma med den föregående talaren uti ett enda afseende, och det är, att en inspektion, sådan den för närvarande bedrifves, är till föga gagn. Det är för resten en högst egendomlig inspektion. Kanslirådet reser ned till ett läroverk samt åhör där under några dagar undervisningen. Han har egentligen ingen makt och myndighet; han

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

kan ju för sin del säga, hvad han vill. Han återvänder sedan till departementschefen och på tu man hand med denne rapporterar han sina iakttagelser.

De, som äro inspekterade, veta ingenting däraf, de veta ej hvad som säges, de få icke tillfälle att förklara sig annat än när tillfälle särskildt beredes dem. Det hela har en obehaglig bismak af enskildt rapportörskap och måste för läroverken vara ganska odiöst. En sådan inspektion blir ej bättre, om det blir tre inspektörer i stället för en. Riksdagen har också vid föregående tillfällen, då en dylik inspektionsförstärkning varit ifrågasatt, uttalat sig mot densamma. Det är således för närvarande enligt min åsikt ett ytterst starkt behof af en annan anordning med den öfversta förvaltningen af läroverken. Ecklesiastikministern har mycket annat att tänka på än de högre läroverken, som blott kunna sägas vara en af hans uppgifter. Han har att tänka på de ecklesiastika ärendena, hvilka i departementet hafva en mycket stor omfattning, så att kyrkobyran är den ojämförligt svåraste i fråga om ärendenas beskaffenhet. Han har att tänka på folkskoleväsendet, de tekniska läroverken m. m. Huru kan han då syssla med dessa detaljer, som röra de allmänna läroverken, utan skada för det hela? Det är omöjligt.

En öfverstyrelse för de allmänna läroverken är redan nu behöflig, men ännu mer måste den blifva det, när den nya organisationen skall sättas i verket. Då realskoleexamen skall anordnas och valfriheten vid läroverken införas, då kräfvades en helt annan massa af arbete än nu och en helt annan inspektion än den nuvarande. Det blir nämligen en helt annan inspektion, mina herrar, om man har en öfverstyrelse såsom en särskild myndighet under Kungl. Maj:t, hvilken har till sin särskilda uppgift att inspektera och att däröfver afgifva berättelse, med anledning af hvilken naturligtvis förklaringar kunna infordras och äfven besvär kunna anföras. Det blir en inspektion, som ej kommer att blott och bart lägga an på att upptäcka fel och missförhållanden, hvilka ju böra höra till undantagen och hvilka ej böra småaktigt behandlas, utan hvilken äfven och framför allt har till uppgift att hjälpa till vid organisationen såsom rådgifvande, ej åt statsrådet utan åt lektorerna och de öfriga lärarne, hvar och en på det område, där han är sakkunnig. Detta blir en verklig läroverksinspektion och ej en sådan egendomlig form däraf, som den vi nu hafva. För min del kan jag icke föreställa mig annat, än att den för läroverken kommer att kännas mindre tyngande än den nuvarande.

Här hafva gjorts anmärkningar. Man har sagt, att man har ingenting emot öfverstyrelsen i princip, men där finnes mycket att anmärka. En massa af de göromål — säger man — som skulle läggas på öfverstyrelsen, är det onödigt att dit öfverflytta, såsom tillsättande af vikarier och extralärare, tjänstledig-

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

hets beviljande m. m. Jag medgifver mycket gärna, att det kan gå på det sätt, som det nu går med dessa jämförelsevis obetydliga saker, men om en öfverstyrelse inrättas, finner jag det mycket lämpligt och åtminstone oskadligt, att äfven dessa göromål föras dit. Det är således ej ett fel eller något ondt i att de föras dit.

Man har sagt, att öfverstyrelsens medlemmar, sådana Kungl. Maj:t tänkt sig dem, ej kunna blifva inspektörer, ty de äro kamrater och gelikar med dem de skola inspektera, och man har också sagt, att det är ett fel, att de komma på extra stat, på förordnande på fem år. Men därpå vill jag svara, att dessa inspektörer, om de väljas rätt, böra blifva ett urval af vår svenska lärarekårs bästa män, och den omständigheten, att de till sin ordinarie tjänst äro lärare likasom de andra, kommer — det är min lifliga öfvertygelse — icke att minska respekten. Äfven rektorerna äro endast förordnade på 5 år och hafva äfven behof af respekt hos sin lärarekår. Min erfarenhet är den, att icke fråga lärarne efter, att rektorn kan blifva afskedad efter 5 år; under det de 5 åren pågå, minskas ej i någon mån respekten för honom, om han eljest är respektabel. Tvärtom har han synnerligt goda och starka medel att tillgå för respektens uppehållande, och det skall gå ganska långt, innan han förlorar densamma. Det är naturligtvis icke sagdt, att öfverstyrelsens medlemmar skola efter 5 år med nödvändighet återskickas till sina förutvarande befattningar. Om de ännu äro i sin kraftiga ålder och i öfrigt under de 5 åren visat sig dugliga, finns det i organisationen intet hinder att förordna dem ännu en gång på 5 år och möjligtvis ännu en tredje gång. Detta beror helt och hållet på hvad de duga till. Jag påstår däremot, att det är en fördel, att de äro på extra stat för närvarande och detta af två skäl. För det första därför, att, då nu läroverken skola på detta sätt få en verklig, organiserad, offentlig inspektion, det kommer att kännas lugnare för lärarekåren i landet att veta, att dessa inspektörer icke äro ämbetsmän med kunglig fullmakt och således oafsättliga. Det kan ju hända, att en person, som är värderad som en ytterst lämplig och duglig lärare, likväl icke visar sig hafva det sätt att inspektera, som möjliggör ett godt samarbete mellan honom och lärarekåren. Och detta är ju nödvändigt. Inspektören skall vara en rådgifvande vän, men icke en tyrann öfver läroverken. Är inspektören anställd på extra stat, så finnes det alltid den säkerheten, att en person, som mot förväntan befinnes olämplig, kan ersättas af en annan och återgå till sin förutvarande tjänst. Ett annat skäl vill jag också framhålla. Jag medgifver villigt, att det kan hända, att denna organisation genom erfarenheten befinnes böra undergå åtskilliga jämkningar. Är det då så bra att från början ställa den på ordinarie stat, så att fullmakten utgör ett hinder för dessa jämkningar? Är det icke bättre att till en början ställa dessa inspektörer på extra

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

stat, så att de i detta hänseende äro underkastade de förändringar, som befinnas vara nödvändiga?

Det har vidare anmärkts, att de äro farliga dels därför, att de, bland annat, äfven skola afgifva förslag och taga initiativ till förbättringar. Man hade nu hoppats, att läroverken skulle få lefva i lugn och ro, men komme denna öfverstyrelse med projektmakare, så blefve det ingen ända på projekten. Jag ber att få påvisa, att i utskottsbetänkandet på sidan 74 bland de 12 moment, som där äro framhållna såsom förslagsvis utgörande öfverstyrelsens göromål, det tolfte innehåller, att »den skall i öfrigt afgifva de utlåtanden och verkställa de utredningar, som i ärenden rörande de allmänna läroverken af Eders Kungl. Maj:t äskas». Dessutom heter det vidare, icke i momentet, utan extra: »dessutom bör öfverstyrelsen äga att på eget initiativ framställa förslag angående behöfliga förbättringar inom det högre skolväsendet». Därmed är endast meningen, att öfverstyrelsen i någon mån skall kunna ersätta de nu så ofta inkallade sakkunnige och kommitterade, hvilka egentligen fungera på samma sätt. Öfverstyrelsen skall nu i stället vara en mera permanent sådan utredande och initiativtagande myndighet. Det är därmed ingalunda sagdt, att ett öfverdrifvet projektmakeri skall komma i fråga, men, mina herrar, det vågar jag säga: alltid behöfves det initiativ till reformer vid läroverken. Jag framhöll i går, att det ej endast var organisatoriska reformer, som kräfdes, utan äfven andra, hvartill sakkunnige män på olika områden — ty detta är programmet för öfverstyrelsen — skulle kunna taga initiativ. Man får väl förvänta, att icke förflugna personer skola tagas till dessa platser och att Kungl. Maj:t pröfvar de tagna initiativen lugnt och utan nervositet. Jag tror därför, att den faran icke är befintlig.

Men den värsta anmärkningen, den farligaste, kommer jag nu till, och den närmar oss till frågan om läraretillsättandet. Det har sagts, att dessa personer blifva rådgifvare, som komme att hviska i statsrådets öron vissa iakttagelser, som de gjort på sina resor, hvilka iakttagelser icke kunna kontrolleras och sedan blifva bestämmande vid utnämningar. Vore det så, mina herrar, skulle ingen vara mer mot denna öfverstyrelse än jag, men jag ber herrarne att på samma sida 74 observera moment 3: »att afgifva yttrande vid förordnande af rektorer och förslag vid tillsättning af ämneslärareplatser.» Detta är hvad öfverstyrelsen skall göra: den skall afgifva *yttrande*, naturligtvis skriftligt och officiellt. Detta yttrande är ett yttrande, afgifvet i offentlighetens ljus och, som sagdt, skriftligt. Det är ej att förlikna vid privata bref med upplysningar, som nu kunna skrivas från olika håll, utan det hör till de officiella handlingar, som skola för Kungl. Maj:t föredragas — icke inför ecklesiastikministern, ty det är icke han, som utnämner, utan det är Kungl. Maj:t. Och dessa öfverstyrel-

sens officiella och naturligtvis motiverade yttranden skola åtfölja de handlingar i målet, som sedan skola ingå till konstitutionsutskottet. Jag har den uppfattningen om konstitutionsutskottet, att det fullkomligt väl kan undersöka, huruvida rättvisa och billighet hafva blifvit iakttagna och huruvida kompetensbestämmelserna eller, rättare sagdt, de fordringar, som äro uppställda för vinnande af anställning, äro vid hvarje särskild persons utnämning iakttagna. Något hviskande i öronen finnes icke, utan skrivande på papper. För närvarande däremot kan det ej utan skäl anmärkas, att inspektören kan hviska i öronen både ett och annat om läraren, som aldrig kan kontrolleras eller hjälpas. Visserligen äger Konungen icke nu utnämningrätt till lektorat och adjunkturer, så att i det afseendet råder det ju en skillnad, men Kungl. Maj:t har ju rätt att förordna rektorer, och han har andra rättigheter i fråga om utdelandet af stipendier m. m., i fråga om hvilka ärenden det icke kan vara lämpligt, att inspektörens yttrande har karaktären af en enskild rådgifvares hviskningar till ministern. Därmed har jag ej velat säga något ondt om den nuvarande inspektören. Naturligtvis drabbar hvad jag sagt icke det ringaste honom, utan institutionen. Mig har det alltid förefallit obehagligt att mottaga meddelanden om en viss persons sätt att sköta sin tjänst, då jag vet, att han är fullkomligt försvarslös. Därför har också denna anmärkning gripit mig djupast, att denna öfverstyrelse skulle blifva en samling ansvarslösa rådgifvare åt ecklesiastikministern. Herrarne finna af min framställning, att detta ingalunda ingår i den här afgifna planen och ej heller är min mening.

Det har ej varit någon opposition mot att Konungen skulle utnämna lärare och att lärareutnämningen tages från domkapiteln; jag behöfver således ej försvara detta. Hvad de fakultativa lärareprofven beträffar, så är jag visserligen af olika mening med min gamle vän på värmlandsbänken, som tror, att de i en framtid skola stiga i betydelse. Men äfven om så skulle inträffa, ligger därför ej något hinder i detta förslag, och det har också utskottet uttalat genom att låta de fakultativa lärareprofven finnas kvar. Instruktionen för öfverstyrelsen är nu endast planlagd, och förslag därtill skall naturligtvis sedan utarbetas inom departementet och sedermera af Konungen fastställas.

Det har talats om, att dessa platser, ledamotsplatserna i öfverstyrelsen, ej skulle blifva begärliga nog. Detta är en mycket viktig anmärkning. Dessa platser skulle, säger man, vara sådana, att de endast blefve begärliga för en viss grupp af lärare, och det vore icke bra. Man borde kunna välja bland alla universitetets professorer och lärare m. fl. Ja, såsom herrarne se, är lönen för ordföranden 8,000 kronor och för styrelseledamot 7,000 kronor. Nu kommer en lektor enligt utskottets förslag till omkring 6,000 kronor, och därtill kommer möjligtvis hyresmedel, som i vissa

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

städer öka inkomsten ändå mer, och på andra håll kunna också biinkomster komma till. Jag vill emellertid påpeka, att lönen i öfverstyrelsen är tilltagen så högt, att den öfverstiger en ordinarie lektors lön i högsta lönegraden med 1,000 kronor. Nu tror jag, att det mycket väl kan hända, att i den högsta lönegraden finnas lektorer, som mycket gärna skulle taga en sådan här plats, icke därför att den renderar så mycket mera än den förutvarande befattningen, utan därför att de kunna hafva tröttnat på att efter tjugo års knog och arbete i skolan fortsätta därmed, och att de kunna vara mera intresserade af att få taga del i det organisatoriska arbetet. Om de då äro lämpliga och icke för gamla, så tror jag, att man kan bland de bästa af dem välja ledamöterna i öfverstyrelsen. Det är visserligen sant, att de skola flytta till Stockholm och bo där, men å andra sidan utgöra deras traktementsersättningar i någon mån ett plus i inkomsterna så till vida, som de hafva fritt vivre de dagar, då de inspektera. En universitetsprofessor går nu i högsta lönegraden upp till 7,000 kronor. Han får således samma inkomst, om han stannar i Uppsala eller i Lund såsom professor, som om han kommer hit såsom öfverstyrelseledamot. Kommer han såsom ordförande, får han ju 1,000 kronor till. Detta är visserligen ej mycket, men man har ej vågat att sätta lönerna högre än i motsvarande verk på andra områden, och jag tror, att här som där det icke skall visa sig svårt att få lämpliga personer, ty det är ej endast jämförelsen mellan lönebeloppen, som spelar en roll, utan äfven jämförelsen mellan göromålsens art och tyngd. Jag tror för min del, att Kungl. Maj:t skall kunna komma att få välja bland de bästa krafter inom universitetet och skolan, som passa för dessa tjänster, ty en professor, som helt och hållet går upp i sin vetenskapliga forskning, han vill ej och bör ej lämna denna, och en lärare, som är en utmärkt drivvande lärare, men ej har särskildt intresse för en vidsträcktare administration, han bör ej skiljas från sin verksamhet. Men eljest tror jag, att Kungl. Maj:t skall få välja bland de allra bästa. Skulle det visa sig, att detta icke är riktigt, så får man vidtaga åtgärder för att förbättra inkomsterna. Det är saker, som längre fram kunna göras. Den faran, att det skulle blifva idel stockholmslektorer, synes mig sålunda helt och hållet utesluten. Tvärtom. Det är en erfarenhet, som jag gjort under den långa tid, jag har haft administrativa göromål om hand här i staden, att alla människor vilja till Stockholm, ehuru de veta, att det är dyrare här, och jag tror, att en lön af 7,000 kronor måste synas herrarne sådan, att en person kan därpå anständigt existera här i staden.

Det har i förbigående talats om kostnaden, men då ifrågasvarande talare icke gjorde det till hufvudsak, så vill jag icke uppehålla tiden med att tala därom. Jag tror i detta afseende, att Andra Kammaren icke kommer att, när den hinner till denna

punkt, draga sig för kostnaden. Hvarför gör den icke det, och hvarför är jag så ifrig på detta i dag? Jo, därför, mine herrar, att jag djupt känner ansvaret af det förtroende, som Riksdagen i går gaf, visserligen i främsta rummet åt det kungl. förslaget och dess idé, men äfven i viss mån åt den, som skall sköta ecklesiastikdepartementet, både mig och den, som kanske snart nog följer efter mig. Det kännes tungt nog att veta, att så mycket ansvar hvilar på en man. Man har nu fått igenom en organisation, för hvilken man har sträfvat ganska länge. Nu gäller det också att förverkliga den väl. Förverkligas den illa! Ja, huru går det då med institutionen, och huru går det med dess upphofsman? Ja, lika godt med upphofsmannen, men huru går det med hans efterföljare, som skall fullborda saken?

Mine herrar! I hafven nu beviljat fartyget. Hvad jag ber er om i dag, det är: gifven mig äfven besättningen på detsamma!

Herr Blomberg: Jag har med den största uppmärksamhet följt den siste ärade talaren i hans framställning, och jag har varit angelägen om detta särskildt därför, att jag önskat, att några skäl skulle blifva mig bjudna, som ägde den innebörd, att mina betänkligheter mot den ändring, som här är föreslagen, därigenom kunde häfvas.

Jag nödgas emellertid alldeles bestämdt uttala, att den framställning af ärendet, som nu blifvit af departementschefen lämnad, lika litet som något af de yttranden, som uti samma syfte förut blifvit afgifna, på något sätt kunnat undanröja de mycket allvarliga betänkligheter, som jag hyser, och för hvilka jag nu skall söka att gifva ett uttryck.

Mina betänkligheter äro icke egentligen riktade därpå, att en ändring i skolärendenas ledning skulle komma att genomföras, och att möjligen en öfverflyttning med afseende därå skulle göras ifrån de gamla ärevärdiga institutionerna, domkapitlen och eforalstyrelserna. Den, som närmare studerat dessas storartade betydelse för hela vår kulturella utveckling, bör visserligen känna sig manad till noggrant öfvervägande, innan han vågar sig på ett sådant steg; men jag kan mycket väl förstå, att nya tider kunna kräfva nya former, och äfven nya institutioner, som böra få uppgifter utaf mycket stor betydelse jämväl för den högre undervisningens värdande. Men då skall det vara verkliga institutioner och icke blott inrättningar, som se ut som fasta inrättningar, men hvilka i själfva verket sakna alla en fast institutions egentliga betingelser.

Inom vår förvaltning stå i allmänhet öfver den lokala förvaltningen centrala myndigheter, öfver hvilka slutligen kommer den högsta förvaltningen, nämligen Konungens. Nu vore väl meningen, ehuru det alls icke blifvit klart uttaladt, att för de allmänna läroverkens angelägenheter skulle anordnas en ny central

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. öfrer-
styrelse för
de allmänna
läroverken.
(Forts.)

myndighet. Men då borde väl också denna nya styrelse erhålla en ställning, likartad med andra centrala myndigheters, och blifva en mellaninstans mellan Kungl. Maj:t och de lokala styrelserna. Om framtidens lokala myndigheter på detta område lämna emellertid den kungliga propositionen ej någon upplysning och om den nya öfverstyrelsens rätta karaktär få vi veta mycket litet.

Det är just däri bristen ligger, att den här blott med afseende å i vissa konturer angifna styrelsen alldeles icke på något sätt klart påvisas skola blifva en verklig central myndighet, utan att hela anordningen af denna organisation — om man nu kan kalla den så — är sådan, att den lofvar eller hotar att endast blifva en sorts tjänare åt ecklesiastikministern.

Och hvad ligger det då i själfva verket i en sådan tillställning? Jo, däruti ligger ingenting annat, än att en bakport öppnas, genom hvilken man släpper in ministerstyrelsen i vårt lands förvaltningssystem.

Denna på ett mycket lösligt sätt ordnade så kallade styrelse skall ju inspektera åt departementschefen och sedermera meddela sig med honom; den skall ock vara ett organ för allehanda initiativ på reformernas väg o. s. v. I styrelsen eller dess ledamöter erhålla vi sålunda å ena sidan en sorts tämligen oansvariga rådgifvare åt ministern. Å andra sidan kommer styrelsen att genom hela sin anordning ställas i sådant beroende af ministern, att den torde af ministern kunna lätt brukas för att gå hans ärenden.

Om vi sålunda en gång skulle få en minister, hvilken sätter på sitt program, att under den ministertid, som möjligen kan förunnas honom, söka åstadkomma en så grundlig omdaning som möjligt på de områden, som lyda under hans departement, så blir denna så kallade myndighet, i stället för att den, om den vore en verkligt själfständig central myndighet, skulle kunna vara en motvikt emot en dylik dådlysten och nyhetsifrande ministers reformer, eller kanske hugskott, endast och allenast ett medel, hvarigenom alla hans tilltag underlättas och kunna hastigare pådrifvas.

Här har nu af den föregående högt ärade talaren sagts, att hans mening vore, att denna styrelse skulle afgifva sina betänkanden skriftligen. Ja, detta låter mycket bra, men det är otillräckligt, så länge det icke finnes någon bestämmelse, som angifver, att styrelsen skall i stadgad ordning fatta beslut, hvilka sedermera skola såsom styrelsens beslut ingå till Kungl. Maj:t; man saknar till och med i den kungl. propositionen antydningar om, att styrelsens ledamöter icke må mer eller mindre privat till departementschefen framföra sina subjektiva uppfattningar af förhållanden och personer. Allt detta måste först och främst vara klart, innan man besluter sig för en sådan anordning som den föreslagna.

Herr statsrådet talade om det stora ansvar, som låge på honom för genomförandet och realiserandet af de tankar, som han nu i sin läroverksreform framburit, och hvilka i det stora hela redan vunnit Riksdagens anslutning. Men jag tror också, att det ligger ansvar på Riksdagen, så att denna icke genom sitt bifall till sådana förslag som det ifrågavarande skapar ett slags inrättning, som icke kan beräknas blifva af gagnande betydelse, och på samma gång också rifver sönder andra anordningar, som förefinnas, och hvilka, enligt hvad jag tror, man svårigen ännu kan utdöma.

Tyngdpunkten af ecklesiastikministerns anförande låg däri, att den föreslagna institutionen skulle blifva en inspekterande myndighet. Denna uppgift är emellertid i själfva verket någonting, som ligger på ett annat område och är af en annan beskaffenhet än den verksamhet, som erfordras af de centrala myndigheterna. En central myndighet kan väl få sig ålagdt såsom en särskild sida af dess verksamhet att utöfva inspektion, men detta måste blifva en underordnad uppgift. En central myndighet skall väl framför allt hafva att såsom centralorgan pröfva, handlägga och afgöra ärenden.

Jag kommer nu till hvad som här sagts om, att man länge erkänt behöfvat af en anordning för en samlad och enhetlig tillsyn öfver våra läroverks angelägenheter, och att detta erkänts redan vid skapandet af läroverksbyrån inom ecklesiastikdepartementet.

Och numera är, säger man, detta kansliråd, denna byråchef så öfverhopad af göromål, att han endast undantagsvis kan lämna Stockholm; hans inspektion kan sålunda på grund af hans mångahanda göromål icke blifva af någon verklig betydelse. Men huru betraktas nu denna viktiga funktionär af Kungl. Maj:t uti hans proposition? Jo, såsom obehöflig, och det föreslås, att denna byråchefsbefattning skall dragas in! I samma ögonblick då man talat om, att han har så ofantligt mycket att göra, att han icke annat än rent undantagsvis kan lämna Stockholm för att inspektera, är man färdig förklara, att hans befattning kan indragas och att de af honom hittills handlagda byråärenden kunna lämnas till en annan byråchef, nämligen till chefen för den byrå inom departementet, som lär kallas akademibyrån.

I förbigående får jag säga, att jag icke rätt förstår, hvarför denna byrå fått detta namn, ty så vidt jag kan döma, äro ärendena för de lärda akademierna af en tämligen underordnad omfattning och vikt, under det att byråns ärenden i öfrigt äro af mycket omväxlande slag och af jämförelsevis stor betydelse. Man menar nu möjligen, att, då läroverksstyrelsen komme till stånd, denna skulle kunna ersätta denna byråchef. Men man tycks därvidlag glömma bort, att det är mycket annat än inspektionen och därmed sammanhängande ^{ut}ätgöranden, som tillhör

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

denna byråchefs verksamhetsområde. Dit höra alla ärenden rörande våra högskolor, rörande tekniska högskolan och de tekniska läroverken, hvilket allt redan i och för sig kräfver ett mycket omfattande arbete; och därtill kommer, att Kungl. Maj:t väl icke, därför att en öfverstyrelse för läroverken kommer till stånd, lär kunna komma ifrån en mycket vidlyftig handläggning med afseende å läroverksfrågor, allra minst om Kungl. Maj:t skall få den nya uppgift, som heter: tillsättandet af samtliga lärareplatserna vid läroverken. Det lär väl då just inom det kansli, som står till departementschefens förfogande, blifva behof af icke blott de krafter, som nu förefinnas, utan kanske, och det tämligen säkert, af ökade krafter.

Hänvisandet på byråchefens afskaffande synes mig därför vara blott och bart ett försök att genom en tillfällig indragning inbilla sig själf och andra, att utgifterna för den nya organisationen skola blifva mindre, än de i själfva verket blifva; arbetena inom departementet lära nog fortfarande kräfva oförminskade krafter, äfven om man någon tid låter sig nöja med extra hjälp.

Jag vill erinra om, hurusom det för fyra år sedan, då Kungl. Maj:t till Riksdagen gjorde framställning om vidtagandet af en sådan anordning, att ett nytt departement skulle inrättas, särskildt påpekades, att ecklesiastikdepartementet var ett af de departement, som var allra mest öfverhopadt med arbete och därför måste befrias från en del ärenden, hvarigenom, som man sade, möjlighet skulle vinnas att bättre fördela mellan de särskilda byråerna den mångfald af ärenden, som departementet hade att ombestyra. Denna då gjorda framställning tror jag fortfarande äger sin fulla betydelse, och dels statsministerns allmänna klagan under denna riksdag öfver bristande arbetskrafter inom departementens kanslier, dels ock den erfarenhet som jag själf kunnat under statsrådsprotokollens granskning inhämta om mångfalden af ärendena särskildt inom ecklesiastikdepartementet. Jag tror mig sålunda kunna ännu en gång säga, att den förespeglade besparingen icke kan blifva af bestående betydelse. Den tilltänkta organisationen skulle sålunda icke blott själf blifva mycket svag utan äfven medföra desorganisation med afseende å ecklesiastikdepartements kansli.

Här har i samband med frågan om den nya öfverstyrelsens öfvertagande af läroverksfrågor i domkapitlets ställe talats om centralisation och decentralisation, och därvid har en ärad talare på upplandsbanken uttalat mycket märkliga åsikter om hvad som menas med centralisation, då han sagt, att det skulle innebära ett steg till centralisation, då man infört styrelseprincipen i stället för den kollegiala principen med hänsyn till ärendenas handläggning.

Detta tror jag beror på en fullständig missuppfattning. Centralisation består däruti, att göromålen skötas för hela riket af

en gemensam myndighet. Huruvida ärendena afgöras kollegialt eller efter styrelseprincipen, det har ingenting att skaffa med centralisationen. Detta i förbigående.

För mig har, såsom jag redan sagt, hufvudsynpunkten vid denna frågas bedömande varit, att om man skall anordna en styrelse, så skall denna vara en verklig styrelse, som förmår att utöfva en förvaltande myndighet på läroverkens område, på samma gång som den därjämte kan utöfva verksamhet under inspektionens form. Den bör blifva en verklig instans under regeringen, som afgifver officiella utlåtanden, upprättar officiella förslag och meddelar upplysningar i och för ärendenas beredning till föredragning inför Konungen. Ty eljest blir det för visso, hur mycket man än söker att undvika det, ett meddelande under hand — ett tisslande och tasslande — mellan ecklesiastikministern och dessa hans för fem år utsedda förtroendemän. Och detta är något, som jag lika litet som den högt ärade departementschefen anser vara eftersträfvansvärdt; jag vill rent af beteckna ett sådant förhållande såsom i hög grad farligt. Förrän jag får framlagdt ett förslag om en öfverstyrelse, som innebär en verklig anordning med fasta och bestämda uppgifter, med fasta bisittare och med bestämmelser om, huru dessa bisittare skola bringa sina meningar till beslut, och huru dessa beslut skola ställas i förhållande till Konungen såsom den högsta styresmannen i riket, förr kan jag icke vara med om att fatta ett beslut, hvars konsekvenser endast så till vida äro klara, att däri innebäres ett sönderrifvande af hvad vi hafva och dess ersättande med något, om hvilket ingen säkert vet något annat, än att det innesluter i sig möjligheter för en verklig ministerstyrelse, som vi, enligt hvad jag tror, ännu icke äro färdiga att taga emot.

Jag yrkar afslag på den föredragna punkten.

Herr Törnebladh: Den näst föregående talaren uttalade, att han icke ville vara med om något nedrifvande af hvad vi hafva, innan vi i stället fått en fast organisation, om hvars verksamhet man skulle vara fullt på det klara. Ja, hvad vi hafva, är det icke just därpå, som svårigheterna grunda sig? Jag är icke den, som på något sätt vill instämna uti det klander, som man mången gång får höra, framför allt i pressen, emot våra domkapitel. Jag tror, att detta klander i många, om icke i de flesta, fall har varit obefogadt. Jag tror, att våra domkapitel hafva fungerat ganska bra, men de rå ju ej för, att de äro för många, nämligen 12. Redan denna mångfald vållar nu en viss svårighet för utöfvandet af en fullt tillfredsställande styrelse öfver läroverken, enär mellanlänken emellan dessa lokala eforal- eller domkapitelstyrelser — hvad vi nu vilja kalla dem — och Kungl. Maj:t felas. Det är sant, att domkapitlen icke kunna kallas för läroverksstyrelser i ordets fulla mening. Nej, ty läroverksstyrelsen

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

utgöres i många och viktiga fall af eforus; men domkapitlen hafva dock tillsättningsrätt och äfven domsrätt. Jag håller mig nu till tillsättningsrätten. Just i afseende å denna tillsättningsrätt har det, icke minst på de senare åren, förekommit många anmärkningar, och klagomål hafva hört till ordningen för dagen. Dessa klagomål hafva ofta varit obefogade, men ibland äro de kanske äfven befogade och befinnas befogade. Men utan all fråga måste det erkännas, att grunderna för befordran växla ganska betydligt. I samma mån som profvens betydelse nu kommer att förminskas, i samma mån blir det allt mer och mer nödvändigt, att fasta och enhetliga grunder — jag bäfvar icke alls tillbaka för ordet — fasta och enhetliga grunder, säger jag, stadgas framförallt i och genom tillämpningen.

Hvad profven angår, så har jag aldrig hört till dem, som hafva fördömt desamma. Visst icke! Jag tror, att de hafva utträttat oändligt mycket godt, och jag skulle mycket gärna hafva sett, att de kunnat bibehållas, nämligen såsom obligatoriska.

Jag skiljer mig nämligen fullständigt från den talare, som sade, att han föredroge de fakultativa profven. De fakultativa profven äro dock och förblifva mer eller mindre tillfälliga, men de obligatoriska profven äro icke tillfälliga, och de hafva bildat ett godt underlag för bedömandet af kompetensen hos lärarne. Men de obligatoriska profven hafva så att säga upphäft sig själfva, ty det har befunnits i längden rent af omöjligt att utföra dem med till buds stående krafter för bedömandet, och därför hafva de måst försvinna.

Hvad angår det kamratskap, som skulle kunna äga rum mellan de blifvande bisittarne i öfverstyrelsen och läroverkens lärare, så får jag säga, att, såsom redan blifvit erinradt, detta kamratskap bör utöfva mycket mindre inflytande än kamratskapet med bisittare uti domkapitlen, där verkliga sådana kamrater finnas. Jag är icke alldeles säker på, att de domkapitel, där inga lektorer sitta med, äro de, som mest hafva undgått klander, utan jag tror, att detta klander har drabbat lika mycket på det ena stället som på det andra.

Hvad som nu skulle tillskapas, det skulle vara en mellanlänk, en verklig mellanlänk mellan de lokala skolmyndigheterna och *Kungl. Maj:t*, och jag lägger särskild vikt på ordet *Kungl. Maj:t*, ty lika med den näst föregående talaren får jag säga, att, om jag hade någon fruktan för, att hvad nu föreslagits skulle leda till ministerstyrelse, jag skulle vara den förste att säga nej, ty något farligare kunna vi knappast hafva att frukta i närvarande tid.

Jag kan dock icke föreställa mig, att någon sådan fara föreligger, ty långt ifrån att jag fått den uppfattning, att öfverstyrelsen skulle komma att verka såsom ett slags tusslande och tasslande — eller hvad jag nu skall säga — mellanlänk mellan

läroverken och Kungl. Maj:t, har jag fullt förtroende till hvad som står i statsrådsprotokollet alldeles tydligt uttryckt, att öfverstyrelsen skall afgifva sina utlåtanden skriftligen och gifvetvis officiellt, hvarom vi här också hört försäkran afgifvas. Det ämbetsansvar, som öfverstyrelsens ledamöter således måste komma att känna, när de yttra sig, förminskas nog icke mycket däraf, att de äro förordnade på endast fem år. Ty för det första äro fem år en lång tid, och för det andra, äro personerna valda med insikt, så äro de nog angelägna att under dessa fem år sköta sig så, att de kunna svara därför, antingen de blifva omförordnade eller icke.

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Detsamma har ju varit förhållandet med våra rektorer. Allt mer har i själfva verket den lokala styrelsen öfvergått till rektorerna, och man må hysa hvilka tankar som helst om eforus och domkapitel, så är det dock rektor, som under senare tider därvidlag har i väsentlig mån utöfvat styrelsen. Det är då så mycket mera nödvändigt, att dessa rektorer också få en verklig kontroll öfver sig liksom öfriga lärare. Inspektionen i och för sig har icke så stor betydelse som öfverstyrelsens verksamhet, därigenom att den senare bildar, som jag sagt, en fortfarande mellanlänk mellan läroverkens styrelser och Kungl. Maj:t, en fortfarande mellanlänk, hvars medlemmar hafva till uppgift att noga följa med dag från dag, år från år, huru läroverken utveckla sig, se till hvad hos dem kan brista och se till utvägar för att afhjälpa dessa brister.

Hvar och en, som sysslat med ett läroverks angelägenheter, framför allt som rektor, vet mycket väl, att knappast någon timme, knappast någon dag förgår, utan att den medför erfarenhet om hvad som kan och bör vidtagas, för att det skall blifva mindre dåligt eller, om jag så får säga, bättre, än det var förut. Det är denna fortgående erfarenhet om hvad som kan erfordras, som enligt mitt förmenande skall vara till finnandes hos öfverstyrelsen, och som kan finnas, om dess medlemmar äro personer med insikter om läroverkens behof och verklig kännedom om, hur det går till dag från dag, men icke personer med den mera lösliga kännedom, som en eller annan censor lyckats få vid en afgangsexamen. Ty det må vara med afgangsexamen hur som hels, den har sin betydelse, därom finnes icke något tvifvel, men den visar icke läroverket sådant det verkar uti det dagliga lifvet, utan framför allt vid ett visst särskildt tillfälle.

Jag har aldrig kunnat föreställa mig, att denna öfverstyrelse skulle blifva tjänare åt ministern, utan den skall blifva en tjänare åt Kungl. Maj:t. Men att den skall blifva ställd så att säga på extra stat, såvida som dess medlemmar förordnas för fem år i sänder, det kommer sig utan all fråga af en vunnen erfarenhet ifrån frågans föregående behandling.

Detta är kanske icke för kammarens ledamöter bekant, men

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

jag känner till det, ty jag har läst igenom de utlåtanden, som afgåfvos öfver kommitténs af år 1882—84 förslag om inrättandet af en fast öfverstyrelse med en generaldirektör och fasta bisittare. Nå, redan det att man valt generaldirektörsformen ansågs kanske icke vara det riktiga, men det hade dock varit mycket lätt att utbyta denna form emot den kollegiala. Det riktades dock ifrån vissa håll och särskildt från ett ganska betydande domkapitel, nämligen det i Linköping, den anmärkningen emot det då föreliggande förslaget, att, när man nu ville tillskapa den nya styrelsen, ett misstag redan i början lätt skulle kunna begås och icke kunna rättas, om man fast tillsatte platserna, och det misstaget befarade man kunna blifva så ödesdigert, att man på grund däraf icke ansåg sig kunna vara med om förslaget.

Det är denna svårighet man nu velat undvika genom att sätta öfverstyrelsen, visserligen för tillfället, mera löst, men med möjlighet till utveckling till mera fasthet och framför allt med möjlighet att gifva erfarenheten den rätt, som erfarenheten förtjänar.

Så har jag fattat förslaget och på det sättet fattadt tror jag, att förslaget skall blifva till fördel och gagn för läroverken.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Fahlbeck: Det är icke att undra på, om, vid en organisation af den omfattning som den nuvarande, många stridiga meningar göra sig gällande och framför allt, att man med vemod ser, att gamla, väl prövade inrättningar få lämna plats för nya. Men, mina herrar, det är så utvecklingens och naturens lag.

De skäl, som framförts från deras sida, hvilka motsatt sig Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, äro af två slag. Det ena gäller *centralisationen*. Den decentralisation och på sätt och vis lokala själfstyrelse, som hittills funnits, måste uppoffras, och vi i stället få en centralstyrelse för det hela i Stockholm. Ja, det kan ju icke förnekas, att det för den, som öfver hufvud taget mera älskar en aristokratisk själfstyrelse, kan kännas litet påkostande att i förevarande afseende få göra ett afsteg från desamma. Men förhållandet är, att detta nästan med nödvändighet följer af hela den tvåhundraåriga utveckling, som ligger bakom de nuvarande läroverken. Att domkapiteln tidigare, hvart och ett på sitt område, hade hand öfver läroverken, det var ju helt naturligt, ty läroverken voro genom sitt aflöningsätt då, vida mera än nu är fallet, stiftsangelägenheter. Aflöningsarna utgingo mestadels i form af prebenden. Nu åter har staten öfvertagit hela aflöningsväsendet. En annan sak är, att det på den tiden, då kommunikationerna voro besvärliga, naturligtvis måste i de särskilda orterna finnas styrelser, som kunde afgöra föreliggande frågor. Med nutidens kommunikationsväsen är detta

icke behöfligt. Läroverken hafva helt och hållet blifvit en statsangelägenhet, och möjligheten att kommunicera med hufvudstaden är lätt. Allt detta visar mot centralisation.

Det andra skälet, som man anfört, har afsett den ifrågasatta öfverstyrelsens *beskaffenhet*. De talare, som yttrat sig i denna fråga, hafva mestadels sagt, att de icke hafva någonting emot öfverstyrelsen i och för sig, ehuru de icke kunnat gilla den nu föreslagna organisationen af densamma. Jag medgifver gärna, att denna organisation är löslig, men jag kan omöjligen betrakta den såsom definitiv. Vore den det, ja, då skulle jag visserligen hafva samma uppfattning som förslaget motståndare, men jag kan icke tänka mig annat, än att det nu endast är tal om en organisation på försök. Öfver hufvud taget, mina herrar, får man icke vara alltför rädd för att använda experiment på det administrativa området, lika väl som på det socialpolitiska och andra. Genom erfarenhet allena är det, såsom en ärad talare nyss sade, man kan förvärfva den rätta insikten om, huru man bör förfara, och erfarenhet vinnes endast genom att anställa försök. Må man därför försöka med den organisation, som nu är föreslagen, i förhoppning om att man därigenom skall kunna leta sig till den rätta organisationsformen.

Att emellertid denna organisation, huru bristfällig den än är, likväl icke skall leda till sådana vådor, som en ärad föregående talare yttrat, därom är jag fullt öfvertygad. Att vi härigenom skulle öppna någon dörr för ministerstyrelse, tror jag icke, ty det är säkerligen något, som minst af allt hotar oss. Till ministerstyrelse hörer hemlighet och tystnad, men med en tryckfrihetsförordning sådan som vår, och med vårt konstitutionsutskott, som äger att fordra hvilka statsrådsprotokoll som helst, sannerligen vi behöfva vara rädda för ministerstyrelse. Och dessutom finnas ju så många fiskaler på detta område, icke minst inom Riksdagen.

För mig ställer sig saken så: Vi genomföra en stor läroverksreform, med många nyheter, som nu skola från papperet förflyttas ut i det lefvande lifvet. För att detta må ske med tillbörlig effekt, är det nödvändigt, synes det mig, att en styrelse står vid ministerns sida för att härvid hjälpa honom. Att nu behålla organisationen, den egentliga administrativa organisationen, oförändrad, det vore som att fylla nytt vin på gamla flaskor. Mig synes, att denna öfverstyrelse med hvad därtill hörer måste betraktas som själfva slutstenen i byggnaden. Godkänner Riksdagen i öfrigt läroverksreformen — och vi hafva ju redan gjort det i fråga om dess principer — så synes mig konsekvensen fordra, att vi äfven taga denna öfverstyrelse.

Jag får alltså tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gilljam: Äfven jag kommer att rösta för bifall till

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

utskottets förslag. Jag hör till dem, som anse, att det förslag till öfverstyrelsens ordnande, som af Kungl. Maj:t har framlagts, både i och för sig är lämpligt och under förhandenvarande förhållanden nästan det enda möjliga. Om departementschefen hade kommit med ett förslag om inrättande på ordinarie stat utaf ett fullständigt ämbetsverk, så är jag ganska viss på, att svåra anmärkingar ur den synpunkten skulle hafva framställts, att det väl ändå vore klokt att till en början gifva denna påtänkta centralstyrelse för läroverken en mindre definitiv form. Är det så, så kunna naturligtvis icke heller dess medlemmar annat än förordnas på viss tid.

Det är egentligen två skäl, som göra, att jag för min del utan tvekan biträder utskottets förslag. Det ena är behovet utaf en förstärkt inspektion, hvilket jag verkligen haft tillfälle att lära känna på nära håll. Det är en fullständig omöjlighet för byråchefen på läroverksbyrån i ecklesiastikdepartementet att, så upptagen som han är utaf mångahanda och besvärliga ärenden, kunna ensam utöfva en inspektion, som är förtjänt af detta namn. Det behöfves icke allenast flere personer, utan det behöfves personer med insikter inom olika läroämnen. Det andra skälet, hvarför jag anser, att Kungl. Maj:ts och utskottets därpå grundade förslag bör bifallas, är, att, då det nu ställes i utsikt, att undervisningsprofven skola afskaffas, och tillika en ny läroverksorganisation skall genomföras, det synes mig vara nödvändigt, att departementschefen får det stöd, som han kan påräkna af dessa föreslagna inspektörer. Jag för min del beklagar djupt, att undervisningsprofven skola afskaffas. Jag anser, att det sker till skada, och till stor skada för läroverken. Jag har i likhet med den näst föregående talaren på stockholmsbänken den uppfattningen, att obligatoriska prof hafva mycket bättre skäl för sig än de fakultativa, hvartill kommer, att de obefordrade lärarne — jag är verkligen ledsen att behöfva erinra därom vid detta tillfälle — synas hafva uppfattat frågan om hvarje enskild lärares rätt att efter eget beprövande begagna tillfället att aflägga prof på ett sätt, som jag icke anser vara fullt korrekt och hänsynsfullt.

Jag har dock i ett afseende olika uppfattning med den näst föregående talaren på stockholmsbänken, som sade, att de obligatoriska profven hafva afskaffat sig själfva genom omöjligheten för de bedömande myndigheterna att kunna medhinna att sköta dem. Så har verkligen varit förhållandet under ett visst skede och just vid den tiden, då en tillsatt kommitté afgaf sitt utlåtande i denna fråga, men förhållandena hafva genom tillkomna ordinarie befattningar sedan dess mycket ändrat sig, och särskildt genom den nu framlagda propositionen och de föreslagna nya lärareplatserna hafva förhållandena än mer ändrat sig till ett bättre. Det synes mig, som just med afseende å den rikligare tillgången på ordinarie platser och de till följd därutaf ökade

utsikterna för lärare till vinnande af ordinarie anställning vederbörande borde vara något tveksamma, huruvida det är skäl att vidtaga en så radikal förändring uti de förutvarande bestämmelserna. Jag tvekar icke att påstå, att, om vi för närvarande hafva en utmärkt lärarekår, detta icke oväsentligt beror på dessa lärareprof. Jag erkänner, att det var odrägligt för en lärare på den tiden, då han måste aflägga prof 5 à 6 gånger i olika delar af vårt land, innan han kunde vinna ordinarie anställning; men får han hädanefter en ordinarie plats efter 1 eller 2 profs afläggande, så har han efter mitt förmenande icke befogade skäl till klagan.

Jag har, liksom åtskilliga andra i denna kammare, åhört en mängd undervisningsprof, och jag vet väl, att dessa prof kunna afläggas under mycket ogynnsamma förhållanden för den profvande, och därtill mycket lätt förleda både till ett bättre och sämre omdöme om denne, än han verkligen förtjänar. Men detta är undantag, och i regel får man ganska bra reda på, hvad han går och gäller för. Och hvad som nästan är det viktigaste af allt, är den förberedelse, som en lärare måste underkasta sig, innan han försöker sig på att aflägga ett sådant prof; den kan hafva en afgörande betydelse för hela hans kommande lärareverksamhet. Men är det emellertid så, att dessa undervisningsprof måste bort, så är den nu ifrågasatta förökade inspektionen ännu mera nödvändig. Jag har alltid haft en viss aktning för anciennitetens rätt, och för mig har det alltid varit en glädje hvarje gång jag kunnat se den till godo, och påkostande, när jag måst frångå densamma. Men skola pappersmeriterna *ensamt* vara de afgörande vid lärareutnämningar, då förestår fara för våra läroverk.

På de grunder, jag nu har anfört, kommer jag att rösta för bifall till utskottets hemställan.

Herr Billing: Jag skall icke upprepa något af hvad jag förut sagt eller hvad andra sagt. Men jag kan icke underlåta att anmärka, att de, som försvarat den kungl. propositionen, hafva nästan utan undantag — ja, statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kan ju sägas i viss mån utgöra ett undantag — allesammans, såvidt jag förstår, försvarat den satsen, att en öfverstyrelse är nödvändig, men icke försvarat, att denna öfverstyrelse skall vara sammansatt såsom här är föreslaget eller att denna organisation, sådan den här föreligger, kan uträtta det, som man anser, att den bör uträtta.

Jag begärde egentligen ordet för att säga någonting annat. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet afslutade sitt anförande på ett synnerligen vackert sätt, som helt visst tilltalade alla kammarens ledamöter och mig också. Han sade: »Jag har fått fartyget, vägra mig nu icke besättningen!» Jag vill gent emot detta blott säga, att jag för min del med mitt yrkande alls

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.
(Forts.)

icke har afsett att vägra herr statsrådet besättningen på fartyget. Men jag har ansett det vara bäst och förtroendefullast mot statsrådet, att han fick välja denna besättning alldeles fritt, utan att Riksdagen hade genom ett sådant här beslut fastslagit, hvilka som skulle höra till besättningen. Jag uttalade, att det naturligtvis icke föreligger något hinder för honom att tillkalla hvilka sakkunniga som helst för att verkställa själfva öfvergången till den nya organisationen och att intet hinder föreligger för honom att sedan inkomma med förslag till en öfverstyrelse af annan beskaffenhet än den nu föreslagna. Således, det har varit min önskan, icke att vägra honom besättning på fartyget, utan att få öfverlämna åt honom att själf välja besättning, i stället för att den skulle enligt Riksdagens beslut kanske utväljas, så att den icke blir af den yppersta art.

Herr Benedicks: Den siste ärade talaren yttrade i sitt förra anförande, att han af en särskild anledning icke ville veta af inrättandet af en öfverstyrelse på det nu föreslagna sättet. Denna särskilda anledning var, att ledamöterna i öfverstyrelsen skulle hafva till uppgift, bland annat, att på eget initiativ föreslå förbättringar i fråga om de ärenden, som röra de allmänna läroverken. Jag vill säga, att det är just därför, som jag vill gifva min röst för detta förslag, emedan detta kan vara af behovet väl påkalladt. Vi se, att uti det nu föreliggande förslaget upptagas åtskilliga ändringar och förbättringar, men minst af allt äro lärjungarna därvid ihågkomna. Ansträngning, det skall finnas i en skola, men öfveransträngning bör undvikas. På samma gång bör ju skolan följa med sin tid. Ja, därför är det af behovet påkalladt, att i de kunskapsämnen, hvori människosläktet senast gjort de största framstegen — jag vill särskildt framhålla kemi och fysik, i synnerhet elektricitet — bör undervisning meddelas i större omfattning, och likaså i geologi. Hvar skall då plats finnas, för att man skall kunna nå detta önskemål? Ja, därvid kan man ju tänka på matematiken, som numera i skolorna har öfvergått till att blifva en sådan specialitet, att den nästan uteslutande i de högre klasserna är ett förarbete för ingenjörsexamen. Vi se också, att det läses för mycket äfven i andra ämnen, särskildt i botanik.

Jag vill icke ingå i vidare detaljer, men det redan sagda är alldeles tillräckligt för att visa, att äfven här böra reformer förekomma, och just därför att departementschefen upptagit detta såsom ett af den nya öfverstyrelsens åligganden vill jag för min del yrka bifall till hans framställning i denna fråga.

Herr Annerstedt: Då den näst föregående talaren på västmanlandsbänken anmärkt, att med undantag af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke någon förut för-

svarat den organisation, som utskottet tillstyrkt, vill jag med några få ord söka lämna ett sådant försvar.

Det har mot denna organisation anmärkts, att densamma skulle vara löslig. Mot detta påstående, såvidt därmed skulle afses, att ledamöterna skulle tillsättas endast på förordnande, har redan af ett par talare blifvit erinradt, att Riksdagen, om den förfar här på samma sätt, som den plägar förfara, knappast skulle vara villig att godkänna en ordinarie stat för det nya ämbetsverket. Mångfaldiga exempel kunna anföras, där Riksdagen numera städse på extraordinarie stat beviljat anslag till nya ämbetsverk för att, sedan någon tid gått, öfverflytta dem till ordinarie stat och då tillåta ämbets- och tjänstemännens tillsättande med fullmakt. Icke heller kan, om jag tager hänsyn till faktiska förhållanden, den omständigheten, att ledamöterna förordnas endast på 5 år, anses utgöra ett hinder för bifall. Är det någon i kammaren, som tviflar på, att dessa förordnanden komma att upprepas, om de personer, som fått desamma under de första åren, visa sig lämpliga för sina platser? Sen på det sätt, på hvilket censorerna vid mogenhetsexamina tillsättas; är det icke så, att dessa lärare, desse professorer, som en gång fått censorsförordnanden, hvilka ju äro för år, få sina förordnanden upprepade, så länge de hafva krafter och vilja att sköta dessa uppdrag? Se på förordnandena, som förekomma inom den afdelning af administrationen, hvilken jag tillhört; har man någonsin sett, att den omständighet, att föredraganden för lagärenden är tillsatt på förordnande, gjort, att han icke fått behålla sin tjänst, så länge han haft krafter och vilja att fullgöra den? Nej, dylika förordnanden pläga upprepas, under förutsättning att icke omständigheter förekomma, som visa, att personen i fråga är otjänlig för uppdraget. Kommer det icke att gå på samma sätt här? Otvifvelaktigt!

Vidare har det anmärkts, att de löner, som af utskottet tillstyrkts, skulle vara otillräckliga för att till dessa förordnanden skulle kunna erhållas lämpliga personer. Det har redan af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhållits, att dessa löner dock öfverstiga hvad lärarne i fråga, där de äro lektorer, kunna åtnjuta, och han har hänvisat till — det må upprepas —, att hufvudstaden för lärarne såväl som för alla andra ämbetsmän utöfvar en sådan tilldragande kraft, att det icke finnes någon grundad farhåga, att icke ett rikt urval af lämpliga personer skall stå till buds, bland hvilka man kan välja.

På dessa skäl synes mig den af utskottet förordade organisationen vara så litet löslig, som under förhandenvarande förhållanden är möjligt.

Herr Säve: Jag har endast begärt ordet, herr grefve och talman, för att återtaga mitt yrkande på bifall till min reserva-

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken,
(Forts.)

Ang. öfverstyrelse för de allmänna läroverken.

tion, och anhåller jag i stället att få yrka rent afslag på den föredragna punkten.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de föreliggande yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad första särskilda utskottet hemställt i punkten 12 mom. a) af sitt utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 64.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

Ang. vissa afgifter vid de allmänna läroverken.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva:

»att lärjungarne i de af staten helt och hållet bekostade klasserna af de allmänna läroverken skola, förutom nu utgående afgifter, från och med vårterminen 1906, hvar för sig, terminligen till statsverket erlægga, i de fem lägre klasserna och i den blifvande realskolan 20 kronor samt i de fyra högre årsklasserna och i det blifvande gymnasiet 30 kronor; samt

att befrielse från eller nedsättning i dessa afgifter skall enligt de närmare föreskrifter, som af Kungl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af departementschefen till statsråds-

protokollet angifna grunder utfärdas, för hvarje läroverk bestämmas af en uppskattningsnämnd, bestående af fem ledamöter, nämligen läroverkets rektor såsom ordförande, ett af öfverståthållareämbetet eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordnad kronoombud, klassföreståndaren i den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gäller, samt två ledamöter, utsedda, i Stockholm af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting».

Ang. vissa afgifter vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Inledningen samt mom. a) och b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. c).

Utskottet hade i detta moment hemställt, att Riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag att uppskattningsnämnden skulle bestå af fem ledamöter, nämligen läroverkets rektor såsom ordförande, ett af öfverståthållareämbetet eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordnad kronoombud, klassföreståndaren i den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gällde, samt två ledamöter, utsedda, i Stockholm af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting.

Herr Annerstedt: Som det i detta sista moment insmugit sig den felaktigheten, att det står: »i Stockholm af stadsfullmäktige» etc., då det bör vara: »i städer, som ej deltaga i landsting, af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting», får jag hemställa, att Första Kammaren måtte antaga moment c enligt utskottets förslag med den ändring, att å tredje raden nedifrån ordet »Stockholm» utbytes mot orden: *städer, som ej deltaga i landsting*.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren på gjord proposition utskottets hemställan med den af herr Annerstedt föreslagna ändring, att ordet »Stockholm» utbyttes mot orden »städer, som ej deltaga i landsting».

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta behandlingen af föreliggande utlåtande äfvensom öfriga på föredragningslistan uppförda ärenden.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till dagens skrivelser till Konungen:

n:o 90, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal;

n:o 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel för utförande af vissa interurbana telefonledningar samt för fortsatt utveckling af statens telefonväsende i afseende å lokala telefonnät med förbindelseledningar;

n:o 92, angående de i 63 § regeringsformen föreskrifna kreditivsummor; samt

n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om godkännande af ett köpe- och bytesaftal rörande telefonnäten i Stockholm med omnejd m. m.

Kammaren åtskildes kl. 3,30 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.